

URESNIČENE STOLETNE TEŽNJE ISTRSKEGA LJUDSTVA

Dokončna priključitev k socialistični domovini

Govor tovariša Beltrama na zborovanju v Kopru

Julij Beltram - Janko

Tovariši in tovarišice!

Spet smo tu zbrani na tem veličastnem zborovanju, ne zato, da kličemo »Hocemo!«, ampak zato, da za vse večne čase pribijemo »Tukaj je Jugoslavija!«. Naša srca preveča občutek zadoščenja za uspešen zaključek boja, ki traja ne devet in ne deset let, ampak desetkrat deset let in več, za svobodo, za združitev slovenskega naroda. V luči te trde in zmagovite preteklosti gre ocenjevati rezultate sporazuma z Italijo. Kako dolga in težka je pot malega naroda za svobodo, ki pelje skozi labirint težav, intrig in preprek, dokazuje prav primer našega naroda.

Zgodovino diplomatskih bojev po vojni bi znal povedati pri nas vsak, ki je bil priča nešteti zborovanj in protestov z namenom, da se nedvoumno podre težak in neneka boj našega vodstva v mednarodnih pogajanjih. Zgodovino predvojnih bojev pa deloma tudi porušena spomenišnica v Kopru, in posejani spomeniki padlih v NOB. Jugoslavija in njeni narodi so bili sami v tem boju, nihče, razen demokratičnega javnega mnjenja v svetu, ni podpiral naših pravičnih zahtev.

Vse je bilo na strani nasprotnika, ki ni skrival svojih sovražnih načrtov in namenov. Spominimo se pogajanj na mirovni konferenci, spominimo se na izdajstvo Sovjetske zveze leta 1946 in 1948, krivično stališče vojnih zaveznikov na zapadu leta 1946, 1948, 1952, 1953. Vedno smo bili sami, vedno smo kovali in sklenali z našo škodo, vedno so delili našo zemljo. Spominimo se diktata 8. oktobra

1953., po katerem naj bi Italija meni nič tebi nič zasedla Trst kot prvo etapo v svojih nadaljnjih pretenzijah. Kot da se Jugoslavije nič ne tiče, so se ned seboj zmenili ne zato, da bi podprli svojega zaveznika, ampak zato, da bi nagradili napadalca in premaganca. Samo odločno stališče naše vlade ob podpori vseh jugoslovanskih narodov je preprečilo izvedbo zahrbtnega napada. In pri vsaki toni ršenice, pri vsakem kosu jekla je bil Trst vedno sredstvo pritiska na Jugoslavijo, da se odpove svojim pravičnim teritorialnim zahtevam.

Pred nami leži sporazum, doseženo soglasje o ureditvi Tržaškega ozemlja. To je pisana pogodba medsebojnih obveznosti. Po tem sporazumu so vedno padle imperalistične pretenzije Italije na naše področje, nadalje ne samo da smo mi stopili bliže Trstu, ampak priznati je morala tudi naše koristi v tem mestu in pravice naše nacionalne manjšine. Odstranjena in likvidirana je s tem umetna tvorba, ki je nastala iz sovraštva imperialistov do nove Jugoslavije kot poizkus nadaljevanja zločasnega versalskega reševanja nacionalnih vprašanih in mednarodnih problemov. Likvidirano je Tržaško ozemlje in s tem mednarodna baza imperializma, ki je in bi vedno služilo za razne licitacije, za razne pritiskne na nas, na Jugoslavijo.

In končno italijanska diplomacija, ki jo sicer podpira ves zapadni kapitalistični svet in ki je dosedaj hodila v Jugoslavijo le na lov in prezrljivo zrla na »zaostali« Balkan, je morala sestiti za zeleno mizo, da enak z enakim, s socialistično Jugoslavijo sprejme sporazum, ki je v današnjih odnosih sil, v današnji mednarodni situaciji povsem realen. Naravno, mi imamo pravico na vse Tržaško ozemlje, na vse, kar je etnično naše. Toda pravica je lahko le pobožna želja, če ni dovolj realnih sil, ki jo oživetvorijo. Samo plašljivi idealisti ocenjuje stvarnost drugače. Zato se mi veselimo doseženih uspehov v prepričanju, da zgodovina boja slovenskega naroda za svobodo in združitev ni rekla svoje zadsje besede. Mi se veselimo in smo mnogo žrtvovali za to, da se uredijo odnosi z Italijo, ker menimo, da s tem krepimo mir. Naravno, da je perspektiva dobrih sosedskih odnosov z našimi narodi v rokah Italije. Pri tem opozarjamo na specialni statut o nacionalnih manjšinah, ki je priložen pogodbi, kot na enega najvažnejših elementov sporazuma, a prav tako enega najobčutljivejših, kajti od njegovega

izvajanja v praksi bo zavisel razvoj jugoslovansko-italijanskih odnosov v prihodnosti. Od italijanske vlade in njenih upravnih organov zavisi v prvi vrsti, če bodo s svojim postopanjem do Slovencev izbrisali upravičeno nezaupanje, ki temelji na zgodovinskih dejstvih in izkušnjah, in s tem našli pot in način za prijateljstvo in plodno sodelovanje ne samo s Slovenci, ki živijo v Italiji, temveč tudi s svobodnimi jugoslovanskimi narodi.

To našo trditev podpira naše stališče in naša praksa v odnosih do italijanske manjšine, ki slej ko prej ostaja zaščitena po jugoslovanskih socialističnih zakonih.

Tovariši in tovarišice! Slovenski narod je podprt od vseh jugoslovanskih narodov po zaslugi NOB in zmage prenehal biti predmet meštarenja in drobiž velikih. Njegov boj, njegova pripravljenost na žrtve, njegove žrtve, odločnost ter vztrajnost je omogočila, da je izbojeval v tem neenakem, za nas krivičnem boju novo zmago na poti v svobodo.

Danes smo zbrani, da proslavimo nov neprecenljiv uspeh našega državnega vodstva in vseh naših narodov, da proslavimo definitivno priključitev k FLRJ. Nihče ne more danes primerno oceniti tega dogodka, le zanamci mu bodo dali pravilno mesto v naši zgodovini.

Mlajši, ki niso preživljali neposredno grozot NOB, ki še ne poznajo naše zgodovine, ki je polna (Nadaljevanje na 2. strani)

RESOLUCIJA MARŠALU TITU Z ZBOROVANJA V KOPRU

PREDSEDNIKU REPUBLIKE JOSIPU BROZU - TITU

Beograd

Ob podpisu sporazuma o tržaškem vprašanju Vam prebivalci koprškega okraja, zbrani na zborovanju v Kopru pošljamo naše borbene pozdrave.

Vsi se zavedamo, da je sporazum plod realistične in konstruktivne politike nove Jugoslavije, ki je dala največje žrtve za dosego dobrih sosednih odnosov in za ohranitev miru na tem obmejnem področju in v svetu. S tem je naša država pod Vašim modrim vodstvom, dragi maršal, dosegla rešitev težkega mednarodnega spora, ki je dolga leta zastrupljal medsebojne odnose in dala vzgled tudi drugim narodom, kako je mogoče na miren način in sporazumno reševati tudi najtežje in najbolj občutljive mednarodne probleme.

Ceprav s tem sporazumom niso najbolje uresničene težnje demokratičnega prebivalstva Trsta, čutimo za svojo dolžnost, da izrazimo našo globoko hvaležnost Vam, dragi maršal, in narodom Jugoslavije za Vašo borbo in čvrsto stališče, ki so izražene v členih posebnega statuta sporazuma, s katerim so zaščitene manjšinske pravice našega življa v Trstu.

Posebno pa smo Vam hvaležni zato, da smo ob podpisu sporazuma tudi formalno dosegli dokončno priključitev naših krajev, ki so dolga leta ječali pod tujim jarmom, k matični domovini — socialistični Jugoslaviji. Vemo, da bomo v njenem krilu dosegli nadaljnji gospodarski in kulturni razvoj ter procvit. Z zaupanjem zato zremo v našo bodočnost, prepričani, da korakamo pod Vašim vodstvom nasproti lepši in srečnejši bodočnosti v bratski skupnosti jugoslovanskih narodov.

Naj živi naša socialistična domovina Jugoslavija!
Naj živi njen veliki sin — maršal Tito!

TRG REVOLUCIJE JE BIL PREMAJHEN, DA BI SPREJEL MN ŽIGO ZBOROVALCEV

Slovenska Istra v prazničnem razpoloženju

Istrsko ljudstvo je sprejelo vest o priključitvi z manifestacijami, zborovanji in splošnim veseljem — Kresovi po istrskih gričih — Na zborovanju v Kopru je bilo okrog 20.000 ljudi — Slavnostna seja okrajnega ljudskega odbora Koper

Že v torek popoldne, takoj po objavi sporazuma o rešitvi tržaškega vprašanja, so se po vseh mestih in vaseh koprškega okraja začele zbirati množice, prirejati spontane manifestacije in zborovanja. Prišel je dolgo in težko pričakovani trenutek popolne združitve z narodi Jugoslavije in priključitve k naši skupni socialistični domovini, ki odpira tem kresom nove možnosti gospodarskega, političnega in kulturnega razvoja.

Zato so te dni svečano proslavljali v sleherni vasi naše Istre. Po hribih so zagoreli kresovi, povorke vzkljkajočih množic po mestih, baklje in spontana ljudska zborovanja — to je bila slika Istre v teh velikih in pomembnih dneh. Izražajoč svoje veselje ob dejstvu, da je padla poslednja ovira, ki nas je ločila od velike skupnosti jugoslovanskih narodov, je istrsko ljudstvo pozdravilo napore jugoslovanske vlade za rešitev tega perečega vprašanja, ki so bili kronani z uspehom, ki bo ostal zapisan v zgodovini kot dokaz njene pripravljenosti, da v interesu miru, mirnega sožitja in sporazumevanja med narodi, naide način za rešitev še tako težkih in zamotanih mednarodnih vprašanj.

V Kopru je prebivalstvo preplavilo ulice in trge že v zgodnjih popoldnarskih urah. Po vsem mestu so zavilhrale zastave in množica je ob petju borbenih pesni in vzkljkovr novi Jugoslaviji in tovarišu Titu še enkrat pokazala svojo privrženost in zvestobo kakor tudi pripravljenost, da ob novih perspektivah še odločneje nadaljuje z graditvijo socializma na naših tleh.

Podobno je bilo v drugih obalnih mestih. Manifestacije so trajale pozno v noč in so se končale s splošnim ljudskim veseljem. V znaku bratstva in enotnosti so Slovenci in Italijani proslavljali veliki dogodek, v katerem vidijo jamstvo za še večje medsebojno zблиžanje ter globlje razvijanje te velike pridobitve naše ljudske revolucije, pod zastavo Federativne ljudske republike Jugoslavije — zastavo socializma. To je dejstvo, ob katerem je izginila vsaka negotovost in malodušje.

Posebej je bil to velik praznik za naše vasi, ki so dale v boju za osvoboditev in združitve največ žrtv. Ljudstvu teh vasi je to v zadostnje, da žrtve niso bile zaman. Ponosni na svojo preteklost, ko so ljudje teh slovenskih vasi prenašali na svojih ramenih vso težo okupacije, vztrajali, zdržali in zmagali, stopajo danes v družino jugoslovanskih narodov z zavestjo, da so k temu doprinesli svoj delež.

Včeraj popoldne je Socialistična zveza delovnega ljudstva organizi-

rala v Kopru veliko množično zborovanje, ki se ga je udeležilo okrog 20.000 ljudi s področja koprškega in sosednjih občin sežanskega okraja. Kljub temu, da je bil začetek zborovanja določen za enajsto uro, so prve skupine prišle v Koper že ob devetih zjutraj, in od te ure naprej, se je množica neprenehoma zlivala z vseh strani v mesto, svečano okrašeno.

Prišli so delavci in rudarji, kmetje iz naših najoddaljenejših vasi. Kamioni in avtobusi so brzeli po cestah mimo dolgih povork, ki so hitele peš na zborovanje. Zlasti je bil lep pogled na floto ladij, s katerimi so prišli prebivalci istrskih obalnih mest Izole in Pirana. Vse od Sečovelj in Pirana pa do Kozine in Podgrada je ni bilo vasi, iz katere bi ne bili včeraj srečali zastopnikov na tem velikem zborovanju v Kopru.

Zborovanje, katerega se je poleg predstavnikov sosednjih okrajev udeležil tudi član izvršnega sveta LRS tovariš Jože Borštnar, je začel predsednik Ljudskega odbora mestne občine Koper tovariš Leopold Caharija. Po uvodnih besedah povabil sekretarja okrajnega komiteja Zveze komunistov tovariša Julija Beltrama, da spregovori zbranimu ljudstvu.

Ves čas njegovega govora, ki ga prinašamo v celoti na prvi strani, je dosettisočlava množica z viharim ploskanjem pritrjevala govorniku in vzkljkala Titu ter Jugoslaviji in dajala duška svojemu veselju.

Za tovarišem Beltramom je povzel besedo v italijanski tovariš Mario Abram. Dejal je, da se je koprsko in istrsko ljudstvo prvič zbralo na Trgu revolucije, ne da protestira, pač pa da dá duška svojemu razpoloženju ob tem zgodovinskem dnevu. Ko proslavljamo našo priključitev k matični domovini, upamo, da nas naši sosede ne bodo razočarali in bodo pripravljene vzpostaviti res dobre sosedske odnose.

K rešitvi tržaškega vprašanja smo prispevali tudi mi, ko smo z nenehno borbo razkrinkavali pohlep italijanskega imperializma, ki je hotel pograbititi zase ne samo naše področje, pač pa še drugo ozemlje.

Ko je nadalje tovariš Abram omenil nekatere določitve spomenice o rešitvi tržaškega vprašanja, je zlasti podčrtal, da pomeni sporazum osnovo za vzpostavitev prijateljskih odnosov s sosedi, da odpravlja zapleten položaj, ki je dal možnost raznim imperialističnim agentom, da so ribarili v kalnem. Važno je, da sporazum temelji na osnovi enakopravnosti. To pomeni, da je bila Italija prisilje-

na priznati Jugoslavijo za enakopravno državo. Prav tako sporazum priznava naše interese v Trstu in daje garancije za zaščito jugoslovanske manjšine.

Glede pravice italijanske manjšine, je nadaljeval tovariš Abram, pa niso bila potrebna določila sporazuma, ker smo že od prvega dne borbe priznali enakopravnost italijanski manjšini. Ta ima in je imela svoje predstavnike v oblasti in v vsem javnem, političnem in kulturnem življenju ter vse možnosti, da se razvija enakopravno. Ustanavljali smo nove italijanske šole, dajali možnosti nemotene kulture razvoja itd.

Mario Abram

Tovariš Abram je v nadaljevanju svojega govora dejal, da pomeni kompromisen sporazum, ki je od nas zahteval velikanske žrtve, doprinos k stvari miru in je obenem dokaz možnosti sožitja različnih družbenih ureditev. Sporazum prav tako pomeni velik prispevek za razvoj socialističnih sil v Trstu in v Italiji.

Naša prihodnost je v naših rokah in mi gledamo nanjo mirno in

IZMENJAVA PISEM O KULTURNIH DOMOVIN

(Pismo italijanske vlade jugoslovanski vladi)

Moja vlada Vas želi obvestiti, da bo po prevzemu uprave nad področjem, za katero bo odgovorna na podlagi določb Memoranduma o sporazumu, ki je bil danes podpisan v Londonu, preskrbela poslopje v Rojanu ali v katerem drugem predmestju, ki naj se uporabi kot dom kulture za slovensko skupnost Trsta, in bo prav tako stavila na razpolago sredstva za izgradnjo in opremo novega doma kulture v Ul. Petropio.

Potrdjuje se, da je Narodni dom pri Sv. Ivanu prav tako na razpolago za uporabo kot dom kulture.

Moja vlada meni, da je jugoslovanska vlada s svoje strani pripravljena povoljno proučiti vprašanje italijanskih kulturnih organizacij o dodatnih prostorih za njihove kulturne aktivnosti na področju, ki pride pod jugoslovansko upravo.

Odgovor jugoslovanske vlade italijanski vladi:

Zelim se vam zahvaliti za Vaše pismo od 5. oktobra v zvezi s poslopji, ki bodo dana na razpolago slovenskim kulturnim organizacijam v Trstu in njegovih predmestjih, in obvestiti Vas, da je jugoslovanska vlada pripravljena povoljno proučiti vprašanje italijanskih kulturnih organizacij o dodatnih prostorih za njihove kulturne aktivnosti na področju, ki pride pod jugoslovansko upravo.

RESOLUCIJA OLO KOPER LJUDSKI SKUPŠČINI FLRJ

LJUDSKI SKUPŠČINI FLRJ
IZVRŠNEMU SVETU

Beograd

Okrajni ljudski odbor vam z izredne svečane seje z dne 6. X. 1954 izraža globoko hvaležnost in zahvalo ob priliki dokončne priključitve okraja Koper k naši socialistični domovini FLRJ.

Zaupanje, ki ga je naše ljudstvo imelo v zmago pravične stvari spriči odločnega vodstva s Titom na čelu, so opravičili današnji uspehi.

Naše ljudstvo bo znalo ceniti, kljub zavestnim žrtvam za mir, in čuvati tako težko priborjeno definitivno osvoboditev.

Smrt fašizmu — svobodo narodu!

Okrajni ljudski odbor Koper.

Koper, 6. oktobra 1954.

smo trdno odločeni, da se bomo razvijali na poti v socializem. Prav ta naša stvarnost bo močneje vplivala na italijanske delovne množice, ker bodo laže spoznali resnico o delavskem upravljanju, o komunah itd.

Ta dan, je na koncu dejal tov. Abram, je za nas največji praznik po dnevu osvoboditve Primorja po JLA.

Pred zaključkom zborovanja je član okrajnega odbora Socialistične zveze tovariš Albin Čotar predlagal zbrani množici, da pošljejo tovarišu Titu resolucijo, s katero izražajo priznanje in odobravanje

miroljubne politike, ki jo vodi jugoslovanska vlada pod njegovim vodstvom. Ob tej priložnosti je množico ponovno zajel val odobravanja in vzkljkov našemu velikemu voditelju.

Takoj po zborovanju sta se oba zbora okrajnega ljudskega odbora sešla na svečano sejo. V svojih nagovorih sta predsednik okrajnega zbora tov. Mario Abram in predsednik zbora proizvajalcev tov. Albin Čotar poudarila pomen sporazuma za koprski okraj, nakar sta oba zbora sprejela in odobrila resolucijo, ki so jo poslali Ljudski skupščini FLRJ.

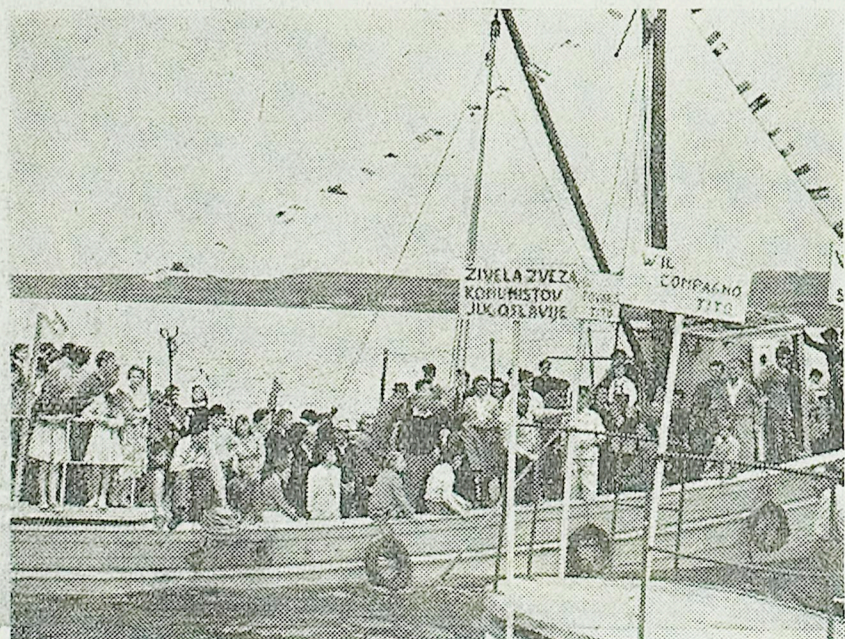
Govor tovariša Beltrama

(Nadaljevanje s 1. strani)
pogumnih bojev, strastne ljubezni in vere v osvoboditev svojega naroda, naj vedo, da je ta domovina zrastle iz ogromnih težav in velikih žrtv. Vsako ped naše zemlje smo morali plačati s krvjo. Zato je naša in zato jo cenimo in jo bomo čuvali. Danes proslavljamo dokončno osvoboditev na svobodni zemlji, ki nam je nihče več ne bo tlačil in uničeval, zastopavljaj in

sramotil. Proslavljamo ta dan v zavesti, da je doseženo soglasje z Italijo ponoven dokaz Jugoslavije, da je pripravljena tudi na velike žrtve za mir, kajti ničesar ni važnejšega, ničesar ni cenejšega od mira.

Tovariši in tovarišice! S sporazumom z Italijo so padle zadnje ovire za hitrejši nemoten razvoj našega okraja v socializem. Že nekoliko let zaostajamo z našimi možnostmi realizacije načrtov novih investicij, ki bodo dale novih virov blagostanja za naše delovne ljudi. Že dosedaj ni naše državno vodstvo zastopavljalo našega okraja, pač pa je z vsestransko pomočjo omogočalo odpravljati posledice zastopavanja z strani okupatorjev. Pred nami stoje ogromne naloge, ki bodo zahtevale velikih naporov in mobilizacije vseh delovnih rok tega in sirslega področja. Nihče ne bo smel stati križen rok v brezdolju ob takih nalogah, ki stoje pred nami. Mi smo podedovali žalostno dediščino. Ti kraji so bili vedno zatirani in zapostavljeni. Potrebne so solidne in praktične zveze s centri naše Republike in Zveze. Naše višinske vasi nimajo dobre pitne vode, porušiti bo treba hrloče, v katerih so živeli delovni ljudje v časa visoke civilizacije. Zgraditi bo treba »balkanska« stanovanja za naše delovne ljudi. Obdelati vso zemljo, ki je lahko pravo bogastvo za našega kmeta v takih perspektivah, v takimi možnostmi plasiranja na širokem trgu Jugoslavije. Vse je pred nami, vse je v naših rokah. Se nikdar ni Istra doživela tako lepih dni in jasnih perspektiv. Zaupanje, ki so ga naši ljudje imeli v naše politično in državno vodstvo s tovarišem Titom na čelu so upravičili današnji uspehi. Zato s tega mesta izražamo zahvalo našemu državnemu vodstvu za dosežene uspehe, za napore, ki jih je vložila v našo osvoboditev. Hkrati izjavljamo, da bomo znali ceniti tako trdo priborjeno priključitev k naši domovini.

Naj živi FLRJ!
Naj živi LRS!
Naj živi maršal Tito!
Naj živi osvobodjena Istra v svobodni domovini FLRJ!

IZ PIRANA IN IZOLE SO PRIŠLI PO MORJU

Spomenica o sporazumu glede Tržaškega ozemlja

1. Spričo dejstva, da se je uveljavitev Mirovne pogodbe z Italijo, ki se nanaša na Svobodno tržaško ozemlje, pokazalo za nemogočo, so vlade Združenega kraljestva, Združenih držav in Jugoslavije vršile vojaško okupacijo in upravo v coni A in B Tržaškega ozemlja. Ob priložnosti podpisa pogodbe ni bil namen, da bi te odgovornosti obdržale drugačen značaj razen začasnega, in vlade Italije, Združenega kraljestva, Združenih držav in Jugoslavije, kot dežele, ki se jih to predvsem tiče, so se nedavno skupno posvetovale, da bi pretresele način za odpravo sedanjega nezadovoljujočega položaja. Kot rezultat tega so se omenjene vlade sporazumele o sledečih praktičnih aranžmajih:

2. Čim bo ta Memorandum o sporazumu podpisan, in mejni popravki, ki jih isti predvideva, izvršeni, bodo vlade Združenega kraljestva, Združenih držav in Jugoslavije ukinitve vojaško upravo v conah A in B Tržaškega ozemlja. Vladi Združenega kraljestva, Združenih držav bosta umaknili svoje vojaške sile s področja severno od nove meje in bosta predali upravo tega področja italijanski vladi. Italijanska in jugoslovanska vlada bosta raztegnili svojo civilno upravo na področja, za katera bosta odgovorni.

3. Mejni popravki, omenjeni pod točko 2, se bodo izvršili na temelju mape v Prilogi I. Preliminarna demarkacija bo izvršena od strani Zavezniške vojaške uprave in jugoslovanske vojaške uprave, čim bo podpisan ta Memorandum o sporazumu, vsekakor pa v roku treh tednov od dneva podpisa. Italijanska in jugoslovanska vlada bosta takoj imenovali Razmejitveno komisijo, da bi se dosegla točna demarkacija meje v skladu z mapo v Prilogi I.

4. Italijanska in jugoslovanska vlada sta sporazumni, da bosta uveljavili Posebni statut, ki ga vsebuje Priloga II.

5. Italijanska vlada se obvezuje, da bo ohranila v Trstu prsto luko, skladno z določbami členov 1-20 Priloge VIII. Mirovne pogodbe z Italijo.

6. Italijanska in jugoslovanska vlada sta se sporazumeli, da ne bo upravnih ukrepov za sodni pregon sta podvzeli nobenih pravnih ali ali diskriminacij proti osebi ali imovini katerega koli prebivalca področja, ki pride pod njihovo civilno upravo na temelju tega Memoranduma o sporazumu, zaradi preteklih političnih dejavnosti v zvezi z rešitvijo vprašanja o Svobodnem tržaškem ozemlju.

7. Italijanska in jugoslovanska vlada sta se sporazumeli, da v roku dveh mesecev od dneva podpisa tega Memoranduma o sporazumu začneta razgovore z namenom, da se sklene sporazum o ureditvi mejnega prometa, v številni olajšave za gibanje prebivalstva obmejnih področij čez mejo po kopnem in po morju v cilju normalnih trgovskih in drugih dejavnosti in v cilju prevoza in prometa. Ta sporazum bo obsegal Trst in področje, ki ga omejuje. Do sklenitve takega sporazuma bodo pristojne oblasti, vsa ka v svoji odnosi pristojnosti, podvzele ustrezne ukrepe za olajšanje krajevnega obmejnega prometa.

8. V roku enega leta od dneva podpisa tega Memoranduma o sporazumu, se morejo osebe, ki so bile prej pristojne na področju, ki pride pod civilno upravo Italije, odnosno Jugoslavije, na isto takoj vrniti. Osebe, ki se na ta način vrnejo, kakor tiste, ki so se že vrnile, bodo uživale enake pravice kakor ostali prebivalci teh področij. Te osebe bodo razpolagale v skladu z obstoječimi zakoni, z svojo imovino in zahtevami, razen v kolikor niso morda tem svojega imetja že prodale. V roku dveh let od dneva podpisa tega Memoranduma o sporazumu bo osebam, ki so prej živele na enem od teh področij, a ki se ne nameravajo vrniti na isto, in osebam, ki sedaj žive na enem od področij, a ki se bodo v roku enega leta od dneva podpisa tega Memoranduma o sporazumu odločili, da to bivališče zapuste, dovoljeno

odnesti svojo premičnino in prenesti svoja finančna sredstva. Nikake uvozne niti izvozne carine, kakor nikakršne druge pristojbine ne bodo naložene v zvezi s selitvijo te imovine. Osebam, ne glede na to kje bodo stanovale, ki se odločijo prodati svoje premičnine in nepremičnine v roku dveh let od dneva podpisa tega Memoranduma o sporazumu, bodo deponirali zneske, realizirane od prodaje te imovine, na posebnih računih pri Narodnih bankah Italije, odnosno Jugoslavije. Saldo med tema dvema računoma bo likvidiran od strani obeh vlad ob zaključku dvoletne dobe. Brez škode za neposredno izvršitev določb iz te točke, se italijanska in jugoslovanska vlada obvezujeta, da bosta sklenili podroben sporazum v roku šest mesecev od dneva podpisa tega Memoranduma o sporazumu.

9. Ta Memorandum o sporazumu bo javljen Narodnemu svetu Združenih Varnostov.

London, 5 oktobra 1954.

(MANLIO BROSIO)
(GEOFFREY W. HARRISON)
(LLEWELLYN E. THOMPSON)
(DR. VLADIMIR VELEBIT)

ativnih položajih, zlasti pa na tistih področjih, kakor je šolsko nadzorništvo, kjer gre še izrecno za interese teh prebivalcev;

d) enakost ravnjanja pri izvrševanju njihove službe in poklica v poljedelstvu, trgovini, industriji ali na kakem drugem področju, kakor tudi pri organiziranju in vodstvu gospodarskih združenj in organizacij v ta namen. Taka enakost v ravnjanju se nanaša tudi na obdajevanje. Glede tega bo osebam, ki se sedaj bavijo z določenim delom ali poklicem, a nimajo potrebne diplome ali pričevala za izvrševanje te aktivnosti, dan rok štirih let od dneva parafiranja tega Memoranduma o sporazumu, v katerem lahko pridobijo potrebno diplomu ali pričevalo. Te osebe ne bodo ovirane pri izvrševanju svojega dela ali poklica, zaradi tega, ker nimajo potrebnih dokumentov, razen v primeru, da si jih ne bi pridobile v omenjeni štiriletni dobi;

e) enakost ravnjanja glede uporabljanja jezika, kakor je to določeno v spodaj navedeni točki 5;

f) enakopravnost z ostalimi državljani na splošnem področju socialnega zavarovanja in penzij (dajatve za primer bolezni, penzije zaradi starosti, invalidske penzije vključivi

komisiji, ki je predvidena v zadnjem členu tega Statuta, preden bosta katero od teh šol zaprli.

Te šole bodo uživale enakost v ravnjanju z ostalimi šolami iste vrste na področju, ki je pod upravo Italije oziroma Jugoslavije, glede preskrbe učbenikov, poslopj in ostalih materialnih sredstev, števila in položaja učiteljev, kakor tudi priznavanja diplome. Italijanske in jugoslovanske oblasti si bodo prizadevale, da bodo učenje v teh šolah vršili učitelji, ki imajo isti materni jezik kakor učenci.

Italijanske in jugoslovanske oblasti bodo takoj izdale zakonske predpise, ki so potrebni za ureditev stalne organizacije teh šol v skladu s prednimi določbami. Učitelji, katerih govorni jezik je italijanski, ki pa so na dan parafiranja tega Memoranduma o sporazumu zaposleni kot učitelji v šolstvu področja pod italijansko upravo, ne bodo odpuščeni iz razloga, ker nimajo potrebne učiteljske diplome. Ta izredna odredba se ne bo uporabljala pot precedens, in tudi se ne bo zahtevalo njeno uveljavljanje za druge primere razen za zgoraj omenjene kategorije. Jugoslovanske in italijanske oblasti bodo v okviru svojih obstoječih zakonov sprejele vse razumne

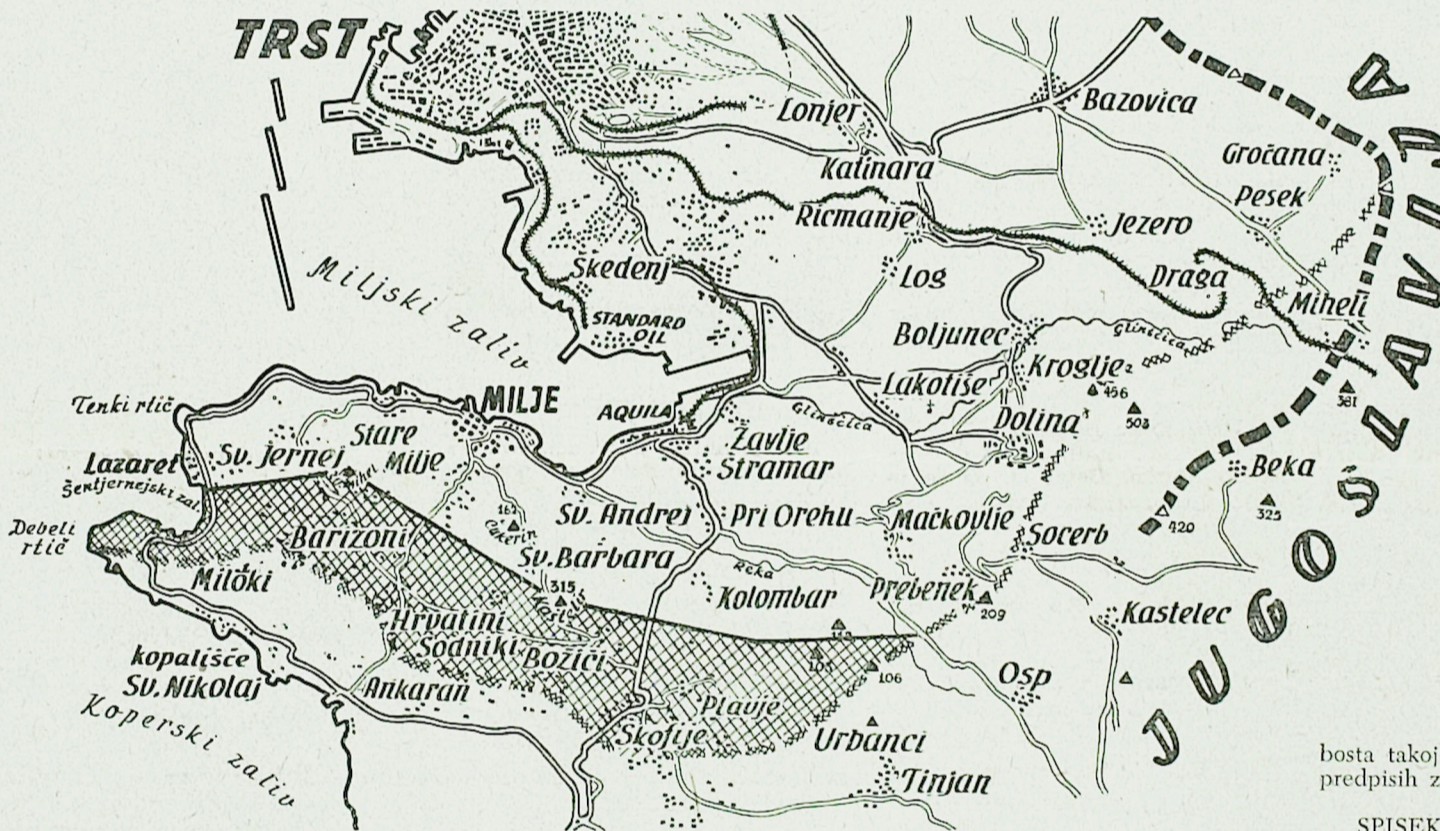
6. Gospodarski razvoj jugoslovanskega etničnega prebivalstva na področju pod italijansko upravo in italijanskega etničnega prebivalstva na področju pod jugoslovansko upravo se bo zajamčil brez diskriminacije in s pravično (fair) razdelitvijo razpoložljivih finančnih sredstev.

7. Ne sme se izvršiti nobena sprejema mej osnovnih administrativnih edinic v področjih, ki pridejo pod civilno upravo Italije ali Jugoslavije z namenom, da se ogroža etnični sestav enot, za katere gre.

8. Posebna Mešana jugoslovansko-italijanska komisija bo sestavljena z namenom pomaganja in posvetovanja o vprašanjih, ki se nanašajo na zaščito jugoslovanske etnične skupine na področju pod italijansko upravo in italijanske etnične skupine na področju pod jugoslovansko upravo. Komisija bo prav tako pregledovala pritožbe in vprašanja, ki jih bodo postavljeni poedini pripadniki odnosnih etničnih skupin glede izvajanja tega Statuta.

Jugoslovanska in italijanska vlada bosta omogočili, da Komisija obišče področja pod njuno upravo, in ji bosta nudila vse olajšave pri vršitvi njene dolžnosti.

Obe vladi se obvezujeta, da se

Približna nova meja med obema conama

bosta takoj razgovarjali v podrobnih predpisih za funkcioniranje komisije.

SPISEK OBSTOJEČIH ŠOL:

K prilogi II. memoranduma o soglasju II. spada seznam obstoječih šol na področjih, ki prihajata pod upravo Italije odnosno Jugoslavije skladno z memorandumom o soglasju. Po tem seznamu deluje sedaj na področju, ki prehaja pod upravo Italije 12 slovenskih otroških vrtcev, 20 slovenskih osnovnih šol, 8 slovenskih strokovnih šol in tečajji, ki jih je treba skladno z italijanskimi zakoni spremeniti v strokovne šole, in končno štiri slovenske srednje šole. Na področju, ki prehaja na osnovi memoranduma o soglasju pod jugoslovansko upravo, delujejo sedaj štiri italijanska otroški vrtci, 7 italijanskih osnovnih šol, 7 italijanskih strokovnih šol, 3 italijanske srednje šole.

SVOBODNA LUKA

(Pismo italijanske vlade jugoslovanski vladi)

Glede na neuporabnost določb priloge VIII. mirovne pogodbe z Italijo, ki se nanašajo na mednarodni režim svobodne luke Trsta, in v skladu s členom 5. Memoranduma o sporazumu, ki je bil danes parafiran, vabi italijanska vlada Vašo vlado, naj se udeleži z ostalimi zainteresiranimi vladami bližnjega sestanka z namenom posvetovanja v zvezi z izdelavo ukrepov, ki so potrebni, da se v okviru današnjih pogojev uporabijo členi 1-20 priloge VIII. mirovne pogodbe z Italijo, zato da se kolikor mogoče popolneje zajamči izkoriščanje svobodne luke v skladu s potrebnimi mednarodne trgovine.

Dokler ne pride do omenjenega posvetovanja, bo italijanska vlada izdala začasne predpise za upravljanje svobodne luke.

POSEBNI STATUT

Ker je skupna namera italijanske in jugoslovanske vlade, da zagotovita človeške pravice in osnovne svoboščine brez diskriminacije glede na rase, spola, jezika in vere na področju, ki pridejo pod njihovo upravo v smislu določb tega Memoranduma o sporazumu, je dosežen sporazum o sledečem:

1. Pri upravljanju svojih področij bodo italijanske oblasti ravnale v skladu z načeli Splošne deklaracije o človeških pravicah, sprejete v glavni skupščini Združenih narodov 10. decembra 1948, zato da bodo vsi prebivalci obeh področij brez diskriminacije lahko v celoti uživali osnovne pravice in svoboščine navedene v omenjeni deklaraciji.

2. Pripadniki jugoslovanske etnične skupine na področju, ki ga upravlja Italija, in pripadniki italijanske etnične skupine na področju, ki ga upravlja Jugoslavija, bodo uživali enake pravice in tretiranje kakor ostali prebivalci obeh področij. Ta enakost pomeni, da bodo uživali:

- a) enakost z ostalimi državljani glede političnih in državljskih pravic kakor tudi ostalih človeških in osnovnih svoboščin, zajamčenih s členom 1;
- b) enakopravnost pri dobivanju in izvrševanju javnih služb, funkcij, poklicev in nazivov;
- c) enakost glede vstopanja v javne in upravne službe; glede tega se bosta italijanska in jugoslovanska uprava ravnali po načelu omogočanja jugoslovanski etnični skupini, oziroma italijanski etnični skupini pod njihovo upravo, da bosta pravično (fair) zastopani v administra-

tudi penzije za vojne invalide in penzije članom družin padlih v vojni).

3. Podžiganje nacionalne in rasne mržnje na obeh področjih je prepovedano in vsako tovrstno dejanje se bo kaznovalo.

4. Etnični značaj in neovirani kulturni razvoj jugoslovanske etnične skupine na področju pod italijansko upravo kakor tudi italijanske etnične skupine na področju pod jugoslovansko upravo bo zajamčen:

a) Te etnične skupine bodo imele pravico do lastnega tiska v svojem materinem jeziku;

b) prosvetne, kulturne, društvene in športne organizacije obeh skupin bodo lahko svobodno delovale v skladu z obstoječimi zakoni. Te organizacije bodo deležne istega ravnjanja kakor druge odgovarjajoče organizacije na odgovarjajočih področjih zlasti glede uporabljanja javnih poslopj, radia in pomoči iz javnih finacijskih sredstev; italijanske in jugoslovanske oblasti pa si bodo prizadevale, da tem organizacijam zagotovijo stalne ugodnosti, ki jih sedaj uživajo, ali odgovarjajočih ugodnosti;

c) obema skupinama se bo nudil pouk v materinem jeziku v otroških vrtcih, osnovnih šolah. Take šole bodo v vseh krajih področja pod italijansko upravo, kjer so otroci, ki so pripadniki jugoslovanske etnične skupine, in v vseh krajih področja pod jugoslovansko upravo, kjer so otroci, ki so pripadniki italijanske etnične skupine. Italijanska in jugoslovanska vlada sta se sporazumeli, da bosta obstoječe šole ohranili, kakor so navedene v priloženem seznamu za etnične skupine v področjih, ki so pod njuno upravo v Mešani

ukrepe, zato da se omenjenim učiteljem omogoči, da v smislu omenjenega člena 2. (d) pridobijo kvalifikacijo za isti statut kot redni člani učiteljskega osebja.

Učni programi teh šol ne smejo biti v nasprotju z nacionalnim značajem učenja.

5. Pripadniki jugoslovanske etnične skupine na področju pod italijansko upravo in pripadniki italijanske etnične skupine na področju pod jugoslovansko upravo se bodo lahko svobodno posluževali svojega jezika pri osebnih in uradnih odnosih z upravnimi in sodnimi oblastmi obeh področij. Imeli bodo pravice, da od oblasti dobijo odgovor v istem jeziku; pri ustnih odgovorih bodisi neposredno ali pa po tolmaču; pri dopisovanju morajo oblasti preskrbeti vsaj prevod odgovora.

Javni dokumenti, ki se nanašajo na pripadnike teh etničnih skupin, v številni tudi sodne razsodbe, bodo spremljani s prevodom v odgovarjajočem jeziku. Isto velja tudi za uradna obvestila, javne proglase in publikacije.

V tistih volilnih enotah tržaške občine in v tistih ostalih občin na področju italijanske uprave, v katerih pripadniki jugoslovanske etnične skupine sestavljajo pomemben element (najmanj eno četrtino) prebivalstva, bodo napisani na javnih ustanovah in imena krajev in ulic v jeziku te etnične skupine kakor tudi v jeziku oblasti, ki vrši upravo; v tistih občinah na področju jugoslovanske uprave, kjer pripadniki italijanske etnične skupine sestavljajo pomemben element (najmanj eno četrtino) prebivalstva, bodo ti napisani in imena v italijanskem jeziku kakor tudi v jeziku oblasti, ki vrši upravo.

O nastanku in razvoju radioindustrije v Sežani

Okrajni ljudski odbor v Sežani se je vsa leta po vojni trudil za izboljšanje gospodarskih pogojev na Krasu. Uspehi teh prizadevanj so tovarna pletenin, Steklana galanterija, Industrija kraškega marmorja ter druga, manjša podjetja, ki so nastala po vojni. Vendar ta podjetja glede ustvarjenega narodnega dohodka še ne pomenijo zadostne gospodarske podlage za življenje tega predela.

Kras je znan kot pasivno področje in ekonomsko najbolj zaostal predel Slovenije. Vzrokov za gospodarsko pasivnost Krasa je več. Med prvimi je vsekakor pomanjkljivost vode. V novih družbenih pogojih so Kraševci s pomočjo ostalih krajev LRS ta najbolj pereč problem že skoraj rešili.

Novi vodovod pomeni za Kras isto, kar za človeka kri. Cel kup vseh mogočih problemov, ki nastajajo predvsem zaradi ekonomske zaostalosti, poleg tega pa še problem nezaposlenosti, je moralo dovesti do tega, da je OLO moral najti izhod tudi tem problemom.

Zato je vest, ki je napovedala ustanovitev radijskega montažnega oddelka »Telekomunikacij« v Sežani, pomenila nov uspeh v prizadevanjih okrajnega ljudskega odbora v Sežani.

Toda vsaka, še tako lepa stvar, ima svoje temne plati. Predsednik OLO Petrinja Danilo je sklical sestanek vodilnih tovarišev okraja in poročal: »Tovariši! Znani so vam naši ekonomski problemi. Vsi veste, da je zaradi tega bila naša politika, navezati najtesnejše stike z vsemi večjimi podjetji, in sicer v tem smislu, da bi morda nekatera

od teh, ki imajo pogoje ustanavljati nove obrate, jih ustanavljala na Krasu, v kolikor za to obstajajo pri nas pogoji. Rezultat tega je, da so iz Instituta za elektrovezve sporočili, da ustanovijo, (seveda z našo pomočjo) nov obrat za izdelavo radioaparatur, in sicer v Sežani. Pogoji so: da se jim odstopi novo zgrajena stavba za tovarno pletenin in da jim OLO preskrbi nekaj investicijskih sredstev.«

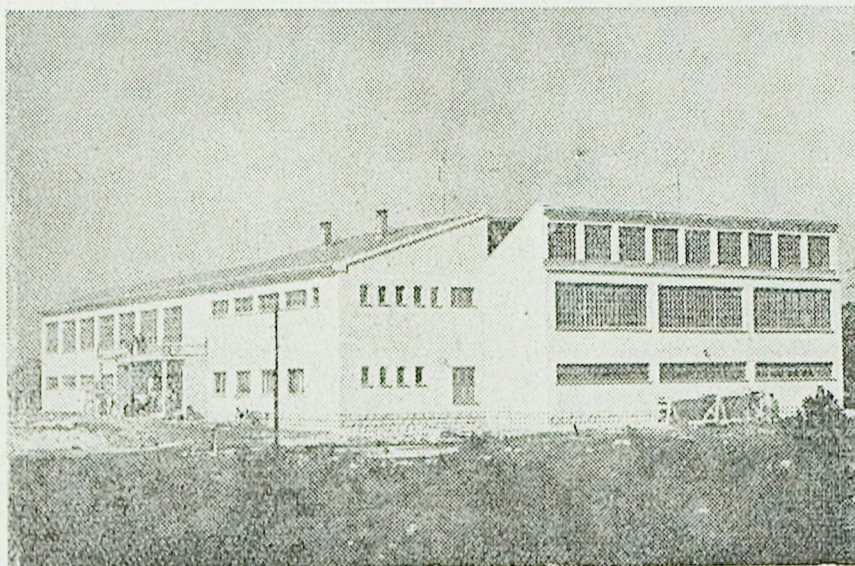
»fudič« — se je oglasil nekdo, »tako bi vsakdo ustanavljaj obrate.« Vsi so se smejali. »Stvar je jasna,« se je oglasil predsednik. Podjetje ni socialno skrbstvo, brez njihove pomoči pa nič ne napravimo. Prestudirajmo zadevo, ali lahko rešimo problem pletenin in poskrbimo za potrebne investicije, ali pa tega podjetja v Sežani sploh ne bo.«

Popolnoma razumljivo je, da je bilo po kratki razpravi končni sklep, da OLO predlagamo, naj bi za tovarno pletenin zgradili novo stavbo, ker bi sedanja preveč obremenjevala ceno proizvodnje, v kolikor ne bi bila 100% izkoriščena. Takih pogojev pa pletilnica še nima zaradi pomanjkanja strojnega parka. Novo stavbo naj bi zgradili po dejanski potrebi tega podjetja. Je možnost, da se to vprašanje reši z adaptacijo ali dozidavo. Za investicije bo treba poskušati dobiti kredit, ker je lastni investicijski sklad premajhen. Toda obljubimo jim lahko in, ko bodo začeli, se bo že nekako tudi to vprašanje rešilo.

To je praktično pomenilo, brez sredstev pospeševati tempo razvoja na Krasu. Ni čudno, da je marsikdo imei svoje pomisleke, OLO pa

velike skrbi in težave. Toda moralo se je začeti in danes proslavljamo zmago.

Vsa zadeva ni šla gladko od rok. Najprej se je bilo potrebno pogovoriti s kolektivom Tovarne pletenin. Morda smo hoteli zadevo preveč hitro rešiti, dejstvo je, da se

Tovarna radioindustrije v Sežani

nismo razumeli, pa smo si začeli očitati drug drugemu vse mogoče stvari. Celó v časopisih je bila polemika, kdo ima v Sežani prav, OLO ali Tovarna pletenin. Ko so bila dobljena sredstva za novogradnjo tovarne, se je pokazalo, da smo imeli prav prvi kot drugi. Za trenutno rešitev situacije se je zadeva

tudi uredila po načelih angleške mednarodne politike fifti-fifti.

Tudi z investicijami, potrebnimi za radioindustrijo, ni šlo vse v najlepšem redu, in sicer zato, ker jih sploh ni bilo. Mislim na investicije, potrebne za začetek dela podjetja, ker ima v letošnjem letu podjetje 35.000.000 investicij iz republiškega investicijskega sklada. Za vsak dinar smo se morali boriti. Šlo je pa le, in tako smo v novembru lani dobili prvi radijski aparat,

mentov rentabilite in strukture cen, povedati pa je treba, da ima OLO po družbenem planu predvidenih 38.000.000 din participacije na dobičku, kar znaša okoli 50% skupne participacije na dobičku vseh gospodarskih organizacijah v okraju. Radioindustrija je omogočila, da se je OLO za leto 1954 planiral svoj investicijski sklad in s tem postavil osnovo za novo tovarno motornih koles v Sežani. Poleg omenjenega je treba dodati še to, da se je z radioindustrijo okrepla tudi mizarska delavnica v Senožčah, kjer izdelujejo ohišja (kasete) za radioaparate. Samo pri tem delu je na novo zaposlenih 50 delavcev. Tako je radioindustrija, čeprav šele v svojem začetku, zaposlila že nad 100 delavcev.

Program izgradnje radioindustrijskega obrata v Sežani še daleč ni izpolnjen. Razen montaže predvidevajo še izdelavo raznih sestavnih delov, kakor: tuljavnih stavkov, medfrekvenčnih transformatorjev, valovnih pretika in podobnega. Poleg strojne delavnice in galvanike bo imel obrat tudi navijalnico, ki bo lahko izvrševala vse operacije navijanja za medfrekvenčne transformatorje in tuljavne stavke, tako da bi bil obrat, ki je sedaj popolnoma odvisen od matičnega podjetja »Telekomunikacij« v Ljubljani, čimbolj samostojen in bi se v dohodnem času osamosvojil ter postal samostojno podjetje.

Glede nadaljnje zaposlitve delovne sile je predvideno, da bi do konca leta 1954 bilo zaposlenih okoli 70 ljudi. V letu 1955 je planiranih 155, do leta 1956 pa nad 200 ljudi. Vrednost realizirane proizvodnje v letu 1956 bi predvidoma znašala eno milijardo dvesto milijonov dinarjev, to je približno toliko, kolikor je v letu 1953 znašal ves bruto produkt celotnega sežanskega okraja.

Samo teh nekaj števil v luči primerjave dovolj jasno pokaže pomembnost takega podjetja na Krasu ter potrjuje gospodarski napredek okraja. Hkrati pa te primerjalne številke zgovorno kažejo, da je bil Kras ekonomsko zaostal in da so še vedno problemi, ki bodo zahtevali od OLO in vseh delovnih ljudi na Krasu veliko naporov za gospodarsko uravnoteženje z ostalimi okraji v Sloveniji.

S.

Okrajni komite ZKS . Sežana

Okrajni odbor SZDL . Sežana

čestita delovnim kolektivom sežanskih tovarn in bolnic ob slavnostni otvoritvi ter graditeljem Kraškega vodovoda ob njihovem velikem delovnem uspehu, ki so ga dosegli z zgraditvijo glavnega voda Kraškega vodovoda.

OBČINSKI LJUDSKI ODBOR - SEŽANA

čestita vsem delovnim kolektivom sežanske industrije in bolnice ob slavnostni otvoritvi njihovih obratov dne 10. X. 1954.

Grosistično trgovsko podjetje

„Preskrba“ Sežana

ČESTITAMO SEŽANSKEMU LJUDSTVU K VELIKI ZMAGI — OTORITVI BOLNICE IN DRUGIH VELIKIH OBJEKTOV NA DAN 10. OKTOBRA 1954.

PRIDRUŽUJEMO SE VESELJU PREBIVALSTVA CONE B TER JIM ČESTITAMO OB PRIKLJUČITVI K SOCIALISTIČNI DOMOVINI.

OKRAJNI LJUDSKI ODBOR SEŽANA

čestita delovnim kolektivom Tovarne pletenin, obratu Telekomunikacije, Mlekarni ter Bolnici za pljučne bolezni ob slavnostni otvoritvi njihovih podjetij ter jim želi v bodoče še večjih delovnih uspehov. Delovnim kolektivom Uprave kraškega vodovoda, Splošnega gradbenega podjetja Nova Gorica ter gradbenega podjetja Sežana čestita k veliki delovni zmagi, ki so jo dosegli z zgraditvijo glavnega voda kraškega vodovoda.

VSE ZA IZGRADNJO SOCIALIZMA!

PROSLAVA GOSPODARSKIH USPEHOV KRASA

V nedeljo proslavlja sežanski okraj gospodarske uspehe, ki po svojem značaju pomenijo sicer še začetne, vendar močne temelje za ekonomski napredek Krasa.

Dne 10. t. m. bo v Sežani slavnostna otvoritev novega kraškega vodovoda, tovarne radijskih aparatov, novozgrajene tovarne pletenin, ene najmodernejših mlekarn in otvoritev nove bolnice TBC.

Ko proslavljamo gospodarske uspehe, je treba še uvodoma podčrtati, da niso to uspehi samo sežanskega okraja, pač pa do so to tudi neposredni uspehi vseh delovnih ljudi naše socialistične domovine. Finančna sredstva potrebna za vse te objekte so šla v stotine milijonov, katerih ni mogel Kras sam ustvariti, pač pa so jih ustvarjali vsi delovni ljudje vse Jugoslavije. Zato pomeni ta uspeh tudi korak naprej k izgradnji socialistične Jugoslavije. Obenem pomenijo vsi ti novi objekti, da se začneja Kras dvigati iz svoje ekonomske zaostalosti, v kateri so ga zadrževali vsi prejšnji režimi, predvsem pa italijanski okupator, ki je imel poleg tega še tendenco, uničiti slovenski življenjski na tem delu slovenske zemlje, ki jo je 25 let neusmiljeno izkoriščal in zatiral.

Teško bi bilo samo z nekaj besedami prikazati posledice fašistične okupacije, nevzdržne zdravstvene in higienske razmere brez sleherne najmanjše zdravstvene institucije, brez vode, skoraj brez šol, prosvetno delo je bilo popolnoma zatrto. V gospodarskem pogledu je bilo to stanje še obupnejše; pomanjkanje poljedelskega orodja, skoraj brez slehernega poljedelskega stroja, nobene obrti, o kakšnem industrijskem obratu sploh ni bilo govora, brez elektrike itd. Edini ekonomski center in vir življenja je bil Trst, kjer so našli kraški ljudje trg za vnovčenje svojih skromnih pridelkov, v glavnem pa so tu našli svojo zaposlitev, toda ne na važnih odgovornih mestih, to so bile službe in delo privilegiranih italijanskih pritepenec. Kraški človek je bil lahko samo zadovoljen, če je našel delo pri čiščenju cest, nakladanju premoga in podobno. Zato ni čudno, da so se Kraševci vsi do zadnjega dvignili v borbo proti italijanskemu okupatorju in proti socialnemu izkoriščanju sploš. Ljudska oblast ni smela prezreti dejstva, da ima prebivalstvo teh krajev ogromen in dragocen delež v narodno osvobodilni borbi, ki ga odlikuje preizkušena nacionalna zavest in zvestoba socialističnim načelom nove družbene ureditve.

Ko je bil večji del Krasa priključen novi Jugoslaviji brez Trsta kot edinega ekonomskega centra in vira življenja teh predelov, je morala ljudska oblast poseči po nekaterih pomembnih ukrepih, da temu, od Trsta odcepljenemu predelu da novo ekonomsko orientacijo in nove življenjske pogoje, ki bodo prebivalstvu zagotavljale gospodar-

ski obstoj in njegov napredek skupno z ostalimi jugoslovanskimi narodi.

Potrebno je bilo obnoviti na tisoče porušenih hiš, obnoviti oziroma zgraditi celo vrsto novih šol, zdravstvene domove, ambulante, elektrificirati naše vasi, obnoviti cestno omrežje, organizirati promet, začeti z obrtno dejavnostjo itd. itd. Toda vse to ni rešilo ekonomske pasivnosti Krasa, niti brezposelnosti. Zato je moral Okrajni ljudski odbor usmeriti svojo politiko v gospodarske objekte kot materialno osnovo obstoja in razvoja tega predela. Tako so že v letu 1949 in 1950 začeli rasti prvi temelji današnje tovarne pletenin, steklene galerije, kraškega marmorja, mlekarn in mnogo drugih manjših obrtnih podjetij.

Vsi težki problemi, ki so izvirali iz ekonomske pasivnosti, pa tudi od vplivov zaradi bližine ekonomske trgovsko razvitega tržaškega središča so morali dovesti do tega, da se je okrajni ljudski odbor kot oblastveno politični organ moral lotiti težkih nalog za reševanje vseh teh za Kras življenjsko važnih problemov, ki so zahtevali vztrajnosti in gibčnosti gospodarsko operativnih organov. Samo s tako politiko in vztrajnim delom je bilo mogoče začeti graditi objekte, v katerih bo kraški prebivalec našel novo življenje, zagotovljena mu je lepša in bolj sigurna prihodnost, to naj bi mu bilo zadoščenje za grozotne preizkušnje preteklosti.

Mi se Trstu nikakor ne odrekamo. Bodočnost bo pokazala, da je današnje reševanje tržaškega vprašanja še vedno rezultat političnih interesov socializmu nasprotnih sil v svetu. Toda neglede na to gradimo mi svojo lastno prihodnost na temelju našega lastnega truda. Porok za to so nam doseženi uspehi. Kraševci se tega zavedamo in smo na svoje uspehe zato še bolj ponosni.

Kraški vodovod, ta je za nas srčna žila; preskrboval bo z vodo vse kraške vasi. V novi mlekarni bo zaposlenih na novo še 50—60 ljudi; predvsem pa je važna z ekonomskega vidika glede nadaljnje perspektive naše živinoreje, ki že danes predstavlja močan fond plemenske živine za mnoge predele naše domovine. Živinoreja predstavlja v kmetijstvu eno najvažnejših panog. Tovarna pletenin že danes zaposljuje 140 delavk in se bo z novo barvarno in razširitvijo obratov povečala zaposlitev na okoli 200 delavk. Radioindustrija, ki bo v najbližji bodočnosti zaposlila nad 200 delavcev in ki že danes predstavlja v gospodarstvu okraja važen objekt, ki daje 17.5% od celotnega narodnega gospodarstva okraja in nova bolnica TBC kot zdravstvena ustanova za potrebe Slovenskega Primorja, poleg tega pa bo tu našlo zaposlitev večje število kraških ljudi. S tem rastejo na Krasu novi ekonomski centri, ne kot nadomestilo

za Trst, ampak kot naravna posledica teh predelov, ki so vse do priključitve k socialistični Jugoslaviji bili vir izkoriščanja in zatiranja.

Skoraj 4 milijarde vloženi investicij na Krasu po osvoboditvi imajo svoj odraz tudi v materialni in kulturni osnovi prebivalstva. Kupna moč prebivalstva je porasla, povečal se je življenjski standard in postopoma se razvija tudi kulturno življenje. Toda vse to nas ne sme uspavati. Zavedati

se moramo, da imamo še vedno latentno brezposelne delovne sile, da imamo danes še vedno nad 1000 ljudi na raznih sezonskih delih, ki se bodo prej ali slej zaključila in jim bo treba najti stalne zaposlitve. Zato bo potrebno še mnogo truda in naporov. Tovarna motornih koles, ki se bo začela sedaj graditi, bo pomenila za vse te predele še večje pogoje za gospodarski razvoj. Toda naša orientacija in naperi morajo biti še za na-

daljnji dvig našega kmetijstva, predvsem vinogradništva, živinoreje in sadjarstva, kjer imamo že uspehe, še več pa pogojev za nadaljnji napredek.

Ko proslavljamo uspehe našega dosedanjega dela, nam morajo ti biti v vzpodbudo za naše nadaljnje še večje napore, za popolno odpravo posledic vseh prejšnjih režimov in ustvaritev pogojev za boljše življenje v naši socialistični Jugoslaviji.

Petrinja Danilo.

Nova bolnišnica za pljučne bolezni v Sežani je najmodernejši zavod te vrste v Sloveniji

V okviru proslave velikih delovnih zmag, ki bo 10. oktobra v Sežani, bo odprta tudi nova bolnišnica za tuberkulozne, ki je popolnoma dograjena in opremljena ter te dni pričakuje prve bolnike, ki jih bodo napotili semkaj okrajni

so zgrajeni iz betonskih cevi. Vse tekoče snovi, ki se bodo po teh kanalih odtekale iz bolnišnice, bodo prej trikrat razkužene.

Bolnišnica zavzema kompleks 9 hektarjev površine, ki jo je bilo treba deloma razlastiti. Ker je šlo v

bo nabavljala hrano za bolnike tam, kjer bo ceneje.

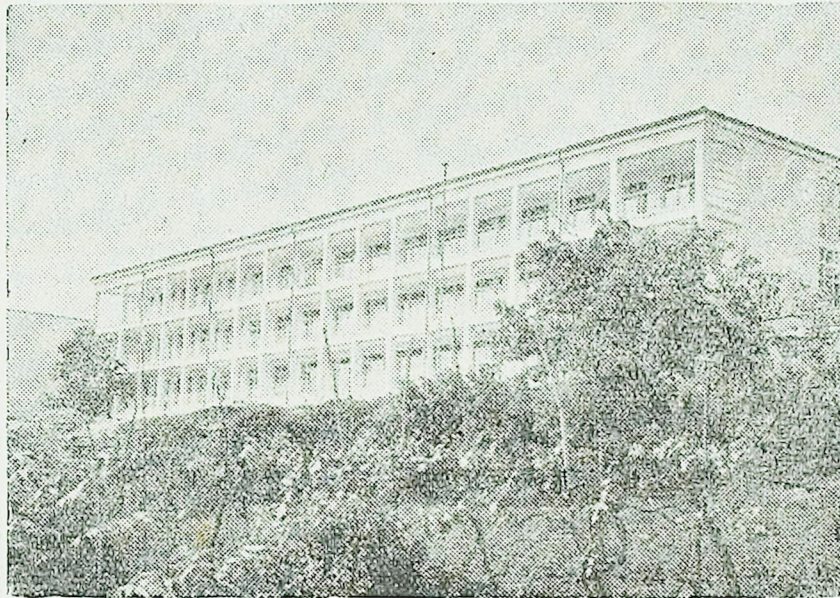
Zavod ima centralno kurjavo, ki je napeljana po vseh prostorih, tudi po marmornatih stopniščih. Prav tako ima bolnišnica lastno telefonsko centralo, potom katere bo povezana direktno z 20 zunanji telefonskimi številkami. Razen tega je razpeljana telefonska mreža po vsem posloju. Nad vhodi v posamezne bolniške sobe so montirane signalne luči, povezane s signalno tablico v sobi za dežurno bolniško sestro.

V okroglem dozidku bolnišnice, ki je načrtno vključen v arhitektonsko celoto zgradbe, je velika dvorana, kjer bodo bolnikom in osebu ločeno predvajani filmi. Dvorana je opremljena z bogato razsvetljavo in elegantnimi sedeži. Ima tudi majhen oder, na katerem bodo lahko uprizarjali manjše gledališke komade, dajali koncerte in prirejali predavanja. Ravna in ograjena streha nad dvorano pa bo privabila bolnike na uživanje širokega razgleda po vsem kraškem, istrskem in brkinskem področju in tudi tja do Opčin, ki v večernih urah zažari v tisočerih lučih.

Kakih 200 korakov nad glavno cesto izpod bolnišnice dovršujejo te dni vratarnice. V njeni neposredni bližini je projektirano tudi novo upravno poslopije bolnišnice. Uprava je zdaj začasno nastanjena v zahodnem delu zgradbe. Za zdravstveno osebje sta namenjena dva strnjena stanovanjska bloka, oddaljena dober streljaj od same bolnišnice. V teh dveh blokih je 10 družinskih in 25 samskih stanovanj. V tej stanovanjski koloniji bodo imeli uslužbenci, ki nimajo lastnega gospodinjstva, svojo kuhinjo in jedilnico. Vsa stanovanja so opremljena z električnimi štedilniki in centralnim ogrevanjem. Dohodi k bolnišnici in stanovanjskemu bloku so speljani po novih, širokih, asfaltiranih cestah, ob katerih urejajo cvetlične grede in umetne zele-

nice. Nova bolnišnica pomeni za Sežano vsekakor pomembno kulturno pridobitev, ki bo nedvomno v do glednem času zaslovela po Jugoslaviji in pripomogla, da se Sežana uveljavi tudi kot klimatično zdravilišče.

Z. J.

Nova bolnica v Sežani

protituberkulozni disperzerji. Bolnišnica, ki je veljala okoli milijardo dinarjev, je bila zgrajena iz republikanskih in zveznih investicijskih sredstev. Namenjena je v prvi vrsti tuberkuloznim bolnikom iz primorskih in ostalih slovenskih okrajev, pa tudi onim iz ostalih republik. V tem zdravstvenem zavodu bodo zdravili predvsem tuberkulozna obolenja astmatičnega izvora, ker v ta namen ustreza mešana planinska in morska klima, ki je značilna vprav za ta prehodni predel.

Nova bolnišnica je najmodernejši zavod te vrste v Sloveniji. V njej je prostora za 160 bolnikov, za katere je pripravljena poleg skrbne zdravniške nege tudi vsa udobnost bivanja. Zgradba je razdeljena v tri nadstropja. Vsako nadstropje ima po vsej dolžini odprt zunanji hodnik v stilu verand, kjer se bodo bolniki v poletnem času lahko po ves dan sončili. Vsi hodniki, ki so na pročelni strani, so obrnjeni proti jugo-zahodni strani in jih po ves dan obseva sonce. Zoper sončno pripeklo so zavarovani z gibljivimi platnenimi zastori, ki bodo ublaževali tudi vdiranje hladnega zraka na verande. V velikih, svetlih sobah bodo nastanjeni samo po trije bolniki. Notranji hodniki so tlakovani z barvastim mozaikom, a stene prevlečene z oljnato barvo. Hrana za bolnike bodo pripravljali v ogromni kuhinji, ki je vsa obložena z belimi keramičnimi ploščicami. V štedilnikih bodo gorela drva, le v pomožnih, čajnih kuhinjah bodo uporabljali električne kuhalnice. Laboratoriji, operacijska dvorana, rentgenski oddelk so opremljeni z modernimi instrumenti in aparati. Umivalnice in ostali sanitarni prostori so ločeni za bolnike in zdravstveno ter pomožno osebje. Upoštevane so vse izolacijske mere ter možnost morebitne okužbe do skrajnosti omejena. Odvodni kanali, po katerih se bo odtekala iz bolnišnice straniščna voda pod zemljo v nalašč za to izkopane ter pokrite greznice izven območja bolnišnice,

tem primeru mestoma tudi za obdelana zemljišča, so se zasebni lastniki sprva upirali razlastitvi, končno pa so z razumevanjem pristali na odstopitev svoje posesti v človekoljubna namene bolnišnice. Priključna posebnost je lepo urejen cvetlični park, ki krasi ogromno teraso pred pročeljem stavbe. Park skladno izpopolnjuje umetni bazen, v katerem goje rdeče in srebne ribice. Monumentalen vtis napravi na obiskovalca vestibul zgradbe, čigar gladke stene in tla, kakor tudi štirioglati podporniki so obloženi z marmornatimi ploščami. Po borovem gozdu Tabora, ki se pne proti nebu tik za bolnišnico, so urejena sprehajališča za bolnike.

Za zdravniško oskrbo bolnikov t. za njihovo negovanje je do ocenih 30 oseb, ostalih 70 pa predstavlja administrativno osebje, pomožne delavce in obrtnike, ki bodo skrbeli za vzdrževanje stavbe in snage. Bolnišnica nima lastne ekonomije in

TELEKOMUNIKACIJE

OBRAT III
SEŽANA

čestita vsem delovnim kolektivom ob priliki njihove slavnostne otvoritve 10. X. 1954.

Rešeno vprašanje vode za Kraško planoto

GRADITELJI KRAŠKEGA VODOVODA SO USPEŠNO PREMAGALI VSE OVIRE TER SLAVIJO VELIKO DELOVNO ZMAGO

Prva etapa izgradnje kraškega vodovoda je končana. Glavni vod je speljan od Vinodola do Sežane ter že dovaja vodo Sežani, tamkajšnji industriji ter bolnici za pljučne bolezni. Slavnostna otvoritev do sedaj izvršenih del bo prihodnje nedelje. S tem pa to veliko delo, ki bo zagotovilo Krasu, vode še ni končano. Vode, ki doteka po glavnem vodu iz Vinodola ter Podnanosa, bodo sicer dovolj za vse kraške vasi, treba pa jo bo napeljavati tja, kjer je še nimajo. To pa bo velikansko delo, ki bo v najbližnji bodočnosti dokončno rešilo vprašanje vode na Krasu.

STALNO POMANKANJE VODE NA KRASU

Kraški svet je, kot znano, brez vode. Ljudje si pomagajo s kapnicami, ki pa v dobah velikih suš hitro usahnejo. V starih časih so ob sušah hodili po vodo s Srednjega Krasa v Vipavsko dolino, s Spodnjega Krasa pa na Doberdobsko jezero. V steno so izkopaljale kale, katerih dno so zbilj z ilovico. Deževja so te kale napolnila, toda poletno sonce jih je hitro posušilo. Kapnice pri hišah so v starih časih, ko še ni bilo cimenta, prav tako napravili nepropustne s pomočjo ilovice.

Šele prva svetovna vojna je prinesla v tej stalni borbi s pomankanjem vode neko spremembo. Kras je bil neposredno zaledje soške fronte in po kraških vaseh je miglole vojaštva. Avstrijska armada, ki je bila nastanjena na Krasu, je bila ogrožena zaradi pomankanja vode. Zato je avstrijski generalni štab sklenil zgraditi vodovod. Prva ekipa je gradila vodovod iz Podnanosa do Križa pri Tomaju, druga od Križa do Sežane proti Opčinam, tretja pa od Tomaja do Opatjake sela. Proti koncu leta 1916 ter v letu 1917 je bil vodovod v glavnem končan. Tako je dobil vodo celotni Spodnji Kras brez stanjšanske predela, toda ne zaradi potreb Kraševcev, temveč zaradi tega, da ni bila tuja soldateska brez vode.

Ta vodovod pa je bil v naglici zgrajen, cevi so bile položene vedno kar po vrhu zemlje, tako da je bila voda poleti sparjena, pozimi pa je zmrznila ter na mnogih mestih razglašala zarjavele cevi, tako da je spomladaj uhajala itak skromna zaloga vode v zemljo.

Po razsluho Avstrije je Italija sprejela v svojo upravo to vodovodno napeljavo. Vodovod, za katerega se Italijani niso brigali, je vedno bolj razpadal. V Podnanosu so Italijani odvzeli kraškemu vodovodu dva studenca ter so vodo iz njiju naravnali v Postojno, kar je povzročilo še večje pomankanje vode na Krasu, saj so mu s tem odvzeli 50%. Kraška planota je tako ostala v višjih predelih brez vode.

Italijani pa niso ničesar investirali za obnavljanje vodovoda. Obratno, začeli so z njegovim uničevanjem. Uprava vodovoda je prodala črpalke pod Volčjim gradom pri Komnu in tudi črpalke v Skrbini. Toda ne samo to, izkopavati so začeli tudi cevi na črti Mali dol—Rubije, Klancec pri Gorjanskem—

Brestovice, od Lipe do Vojsčice ter v nekaterih vaseh na Spodnjem Krasu. Cevi so deloma prodali, deloma pa poslali drugam. Tako je vodovod vedno bolj propadal, vode je bilo vedno manj.

LJUDSKA OBLAST ZAČNE GRADITI KRAŠKI VODOVOD

Osvoboditev ter pozneje priključitev k Jugoslaviji je prinesla tudi Krasu nove perspektive ter nov razvoj. Ljudska oblast se je energično lotila reševanja vprašanja pomankanja vode na Krasu. Začelo se je veliko delo, ki spada med največja in najpomembnejša, kar so jih do sedaj ustvarili naši delovni ljudje na tem področju, ki je bilo prej zastavljeno in zamarnjeno.

Kraški vodovod so začeli graditi spomladaj leta 1952. Po odobrenih načrtih je bilo treba speljati vodo iz Vinodola v Vipavski dolini do Sežane. Okrajni ljudski odbor v Sežani je za začetna dela odredil iz okrajnega proračuna vsoto 22 milijonov dinarjev.

Najprej je bilo potrebno zamenjati stare, preperle vodovodne cevi med Lubeljem in Vinodolom v razdalji dveh kilometrov. Položene so bile nove azbestne cevi, ki bodo zanesljivo kljubovale najmočnejšemu vodnemu pritisku. Treba je bilo zgraditi tudi novo napeljavo od Vinodola do črpalke v Potočah, od koder črpa vodo za Kras. Na poldrug kilometra dolgi razdalji so položili brezivne Mannesmannove cevi s premerom 175 mm. Pri teh začetnih delih je bilo zaposlenih okoli 300 delavcev.

Ko so bila izvršena ta dela, je bilo treba položiti napeljavo na sektorju Potoče—Železna vrata. To je bila najtežja etapa gradnje. V skoraj navpično strmino so morali kopati järke za polaganje cevi. Ker je v tem predelu teren iz lapora, se je graditeljem zaslulo ponoči, kar so podnevi izkopalj. Morali so armirati obe strani nad 3 kilometre dolgega jarka, ki je bil globok nad poldrug meter, ponekod celo tri metre. Položene cevi so opremili z betonskimi podporniki, ker bi sicer spolezle po strmini navzdol. Delo je počasi napredovalo zaradi vseh teh težav, poleg tega pa je bilo treba dovažati skoraj iz velike oddaljenosti. Goriško Splošno gradbeno podjetje, ki je gradilo to napeljavo, je z največjo požrtvovalnostjo uspešno, da je delo dobro napredovalo in da je bil izkop jarkov do Železnih vrat v dolžini treh kilometrov do konca leta 1952 dokončan.

Leta 1953 so začeli kopati 8 kilometrov jarkov na sektorju Lipa—Komen. Nad 95% izkopa, globokega podlrg metra, je bilo treba napraviti v živo skalo. Morali so minirati ter so pri tem porabili nad 10 vagonov ekrazita. Delavska sila se je povečala na tem sektorju za 50%.

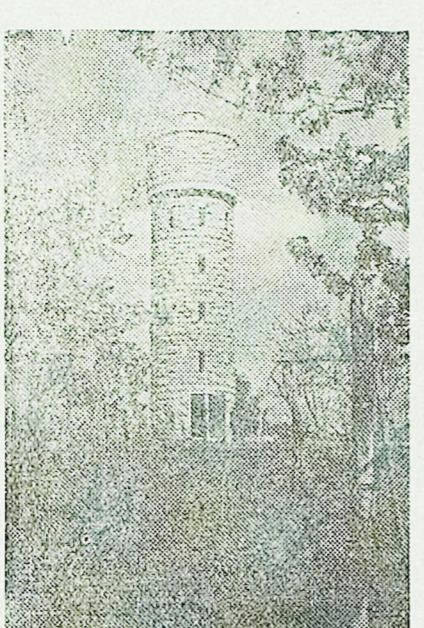
V letu 1953 so končali tudi z gradnjo in opremo črpalnic v Potočah pri Vinodolu. Na Železnih vratih pa so zgradili raztežilnik, ki stoji na najvišji točki tega terena in voda od tod gravitacijske odteka v rezervarje na lipenskem hribu. Tu so istega leta zgradili dva rezervarja, ki imata kapaciteto vsak 100 kubičnih metrov. Popravili pa so tudi nekoliko niže ležeči stari av-

strijski rezervar, ki lahko sprejme nad 1000 kubičnih metrov vode. Prva dva rezervarja služita za napajanje celotnega Gornjega Krasa s Sežano vred. Urejena pa sta tako, da bosta v bodočnosti oddajala vodo tudi Doljnemu Krasu vse do Opatjake sela.

Od raztežilnika na Železnih vratih do Komna so položene azbestne cevi iz Anhofa, ki vzdrže visok vodni pritisk.

LETOS JE DELO NAPREDOVALO S PODVOJENO SILO

Prvega maja letos je dobil Komnen vodo iz novega vodovoda. Obenem se je začelo delo na sekundarni vodovodni rezervar v Komnu.

Novozgrajeni vodovodni rezervar v Komnu

torju Komen—Sepulje. Graditelji so naleteli razen na terenske zapreke, saj je bilo treba skoraj povsod sekati järke v živo skalo, tudi na novo težavo. Pojavilo se je pomankanje delavske sile, ker je mnogo delavcev takrat zapustilo gradilišče zaradi dela na polju. Poleg tega so morali podvojiti delovno silo pri delih za izolacijo cevi, ker je montaža tako hitro napredovala, da niso mogli sprednjo z njo izolirati cevi.

Kljub vsem težavam so bila dela na tem sektorju še dokaj hitro končana. Prišel je na vrsto nov sektor, in sicer od Sepulja do Sežane, ki je bil po terenu še težji kot prejšnji, ker je bilo treba 98% napeljave izdolbiti v živo skalo v povprečni globini 1 meter in pol. Povrh vsega je bilo treba tu izkopati še staro linijo, ki je bila položena čisto na površju.

Na tem sektorju je prevzel delo nov graditelj. Od Križa do Sežane je gradilo vodovod Gradbeno podjetje Sežana, od Vinodola do Križa pa je izvršila sila Uprava kraškega vodovoda, cevi pa je pripravilo za celotno linijo Splošno gradbeno podjetje Nova Gorica. Cevi so v glavnem povsod Mannesmannove brezivne cevi, v začetku napeljave v premeru 175 mm, na koncu pa 125 mm ter so jih položili okoli 80 km.

Proti koncu septembra so se začela dela že v sami Sežani. Tu so graditelji naleteli na zelo velike težave. Na vodovodni liniji, ki je bila zgrajena za časa Avstrije, so med italijansko okupacijo sezidali nekateri stavbe. Na katerih mestih je bila položena kanalizacija v neposredni bližini vodovodne napeljave.

Pod železnico na dveh mestih in pod glavno cesto v Sežani je bilo treba napraviti cementne järke, v katere so položili vodovodne cevi. Izkopavanje jarkov so ovirale tudi ozke ceste, kar je povzročilo, da je bila skoraj cela gornja vas 3 tedne zaprta za promet. Ponekod je bilo treba zemljo odvažati, da so lahko izkopalje primerno globoke järke.

Deloma smo že omenili izgradnjo nekaterih rezervarjev. Poleg že omenjenih na lipenskem hribu, je bil zgrajen v Komnu stolpni rezervar, ki služi samo za Komen ter zmanjšuje pritisk od 14 atmosfer, kolikor je v glavni napeljavi, na 5 atmosfer. V Dutovljah je bil popravljen rezervar, ki lahko sprejme 200 kubičnih metrov vode. Ta re-

zervar napaja železniško postajo ter vasi Skopo, Kopriva in Brje. Poleg tega sta bila zgrajena še dva rezervarja v Sepuljah, vsak po 50 kubičnih metrov.

Zgrajena je bila črpalnica v Vinodolu ter črpalnica v Sepuljah. Zadnja ima nalogo črpati vodo v sežanski rezervar, ki lahko sprejme 900 kubičnih metrov vode. Moderniziralo ga je Splošno gradbeno podjetje Nova Gorica. S pomočjo tega rezervarja bo imela Sežana vedno enak vodni pritisk 6 atmosfer brez motenj.

Glavni vod kraškega vodovoda, ki prihaja iz Vinodola, daje 4 litrov vode na sekundo, do 4 litrov vode na sekundo pa daje vodovod iz Podnanosa, ki se v Križu združi z vodom iz Vinodola. Nanoški vodovod je trenutno v slabem stanju ter ga bo treba v celoti popraviti. S tem bi pa pridobili še 50% vode ter bi bilo tako rešeno vprašanje vode za vse vasi Spodnjega Krasa, tudi za tiste, ki danes še nimajo vodovoda in ki ga bodo v bodoče dobile, kot tudi za tiste vasi, ki imajo staro napeljavo in do sedaj vode niso imele. Za Sežano bo na razpolago dnevno 500 do 600 kubičnih metrov vode, tako da je bilo dovolj za bolnico, mlekarne, tovarne ter vse potrebe prebivalstva.

TEHNIŠNE TEŽAVE TER BORBA ZA FINANČNA SREDSTVA

Graditelji so v septembru delo pospešili, ker so ga hoteli dokončati do določene roka. Tako so delali v zadnjem času 10 do 12 ur na dan in tudi v nedeljah. V zadnjem času je bilo zaposlenih stalno 400 delavcev. Zaradi izredne raztegnjenosti gradilišča, saj je bilo dolgo od Vinodola do Sežane preko 30 kilometrov, je bilo treba delavce prevajati z enega mesta do drugega s kamioni. Toda to so samo nekatere težave, katere je bilo treba premagati. Omenili smo že tarenske težave, saj je bilo treba graditi vodovod v živo skalo, za kar so porabili desetine vagonov razstreliva. Poleg tega so se morali graditelji boriti s pomankanjem potrebne materiala, katerega so morali večji del sami kovati in pripravljati. V začetku tega leta sta bili obe gradbeni podjetji skoraj brez kompresorjev. Tiste ki so bili na razpolago, je bilo treba prevajati z enega konca na drugi.

Poleg tehničnih težav pa se je bilo treba boriti tudi za finančna sredstva. Po zaslugi vztrajnega prizadevanja Okrajnega ljudskega odbora v Sežani so uspešno reševali tudi te težave ter je končno to vprašanje sedaj rešeno. V vseh treh letih do danes je bilo nakazanih za gradnjo kraškega vodovoda 212 milijonov dinarjev, večina iz republiških sredstev. Graditelji pa so veliko prihranili in sicer okoli 20 milijonov pri raznih delih in pri nabavi materiala.

Precejšnji del vsote 212 milijonov dinarjev je bil porabljen za nabavo raznega materiala, strojev, črpalk, transformatorjev ter drugih potrebnih delov v inozemstvu. Nekateri nujno potrebni material pa bo treba še nabaviti za devize. Zlasti primanjkuje vodnih števec ter zidkocijskih ventilov.

V prihodnjih letih bo potrebno še okoli 500 milijonov dinarjev, da bo delo prav vse kraške vasi dobilo vodo iz glavne napeljave, ki je sedaj končana.

VELIK DELOVNI USPEH KRAŠKIH LJUDI

Ko pišemo o tem velikem delovnem uspehu kraških ljudi, smo dolžni, da povemo, da imata največ zaslug, da je danes končan glavni del kraškega vodovoda, tovarniša Petrinja Danilo, predsednik, ter Ovarčič Tone, podpredsednik Okrajnega ljudskega odbora v Sežani, ki sta se neumorno trudila, najprej da se je to veliko delo sploh začelo, pozneje pa, do so bili odobreni krediti ter da so se uspešno odstranjevale vse zapreke ter reševale težave. Omeniti moramo tudi, da Gospodarski svet LRŠ v Ljubljani, ki je vedno imel razumevanje za reševanje vprašanja pomankanja vode na Krasu.

Največje zasluge, da je delo napredovalo, pa imajo delovni kolektivni voditelji, ki so bili pripravljeni na vse težave, ki jih je bilo treba premagati. Tako je bilo v vseh delovnih kolektivih, ki so bili pripravljeni na vse težave, ki jih je bilo treba premagati. Tako je bilo v vseh delovnih kolektivih, ki so bili pripravljeni na vse težave, ki jih je bilo treba premagati.

aktivni Splošnega gradbenega podjetja Nova Gorica ter Gradbenega podjetja iz Sežane in Uprava kraškega vodovoda, ki bodo v nedeljo slavili svojo veliko delovno zmago.

Od posameznikov moramo omeniti tovariša inženirja Marinka iz Projektivnega biroja v Ljubljani, ki je požrtvovalno napravil načrte za vodovod. Na gradilišču pa so se neumorno trudili, da bi bilo delo čimprej ter čimbolj uspešno zaključeno. Okrogli Avgust, direktor, ter tov. Skolaris, pomočnik direktorja Splošnega gradbenega podjetja Nova Gorica, dalje šef gradilišča tega podjetja Okrogli Zdravko, s strani Gradbenega podjetja Sežana pa tov. Ferjančič, direktor podjetja, ter tov. Luin Franc, šef sežanskega gradilišča. Tov. Skrlj Andrej je nadzoroval montažna dela ter je kljub svojim letom bil vedno in ob požrtvovalno ob vsakem času in ob vsakem vremenu. Omeniti moramo tov. Moderc Gabrijela, ki je požrtvovalno pomagal zgoraj omenjenim tovaršem, ima pa predvsem za sluge za izgradnjo lokalnih vodovodov.

Uprava kraškega vodovoda, ki je vršila montažna dela, ter njen upravnik tov. Kodrič Avgust, imata največje zasluge, da je delo napredovalo, pa imajo delovni kolektivni voditelji, ki so bili pripravljeni na vse težave, ki jih je bilo treba premagati. Tako je bilo v vseh delovnih kolektivih, ki so bili pripravljeni na vse težave, ki jih je bilo treba premagati.

Kot vidimo, je bilo že do sedaj ogromno storjenega s strani ljudske oblasti za to, da dobijo predeli Krasa in Istre, ki so bili do sedaj stoletja zamarnjena, najosnovnejše, česar jim je primanjkovalo, vode. Trda je borba z zmago nad zaostalostjo, ki pa se iz leta v leto bolj uspešno nadaljuje s pomočjo ostalih predelov Slovenije in Jugoslavije. Veliko je treba storiti, toda le v socializmu je mogoče uspešno boj proti zaostalosti za boljše bodočnosti delovnega človeka. Velik razvoj naše socialistične domovine pa tudi za ljudi na Krasu in v Istri pomeni novo, boljše življenje.

Vodovod v trdi kraški skali

TOVARNA PLETENIN - prvi industrijski obrat v Sežani

Tovarna pletenin proslavlja te dni spet novo zmago, iz do sedaj začasnih prostorov se preseljuje v novo izgrajeno stavbo. S tem bo končno dobila ogrojavajoče obratne prostore in možnost nadaljnjega razvoja.

Z odcepitvijo Trsta leta 1947 je sežanski okraj ostal odrezan od gospodarskega središča, z vsvo svojo ekonomsko zaostalostjo in bi človek rekel nesposobnostjo gospodarskega življenja. Spominjamo se še dobro brezposelnosti in pomankanja maršiča. Treba je bilo nekaj napraviti. Nimamo surovinske baze, treba je bilo pa le začeti, da se zaposli brezposelna delovna sila, nekaj kar bo gospodarsko donosno in družbeno koristno.

V takih okoliščinah je vznikla ideja o eventualni možnosti organiziranja pletilne industrije. Vendar tega kadra še ni bilo, pri nas se je pletlo samo ob zimskih večerih. Tudi primernih prostorov ni bilo, da ne govorim o strojnem parku.

Tako je v decembru 1949. leta bila z malim številom delovne sile, s primitivnim postrojenjem vendar veliko dobre volje, ustanovljena tovarna pletenin, kot prvi industrijski obrat v sežanskem okraju. Tako se je začela urediti misel, ki jo je seveda narekovala potreba po ustanavljanju gospodarskih podjetij na tistem predelu, kjer je dostej obstajala samo delovna sila izkoriščana po vseh prejšnjih režimih. Toda šele ko zasadil plug v ledino, se začnejo težave. Ta težka nologa, ledino izorati, je bila poverjena tovarni Vodniku kot tehničnemu vodji tovarne.

Priučiti je bilo treba prve novinke. Začelo se je s 30 delavkami, ki so bile pripravljene na vse težave, ki jih je bilo treba premagati. Tako je bilo v vseh delovnih kolektivih, ki so bili pripravljeni na vse težave, ki jih je bilo treba premagati.

večje zasluge, da je šlo delo hitro od rok, saj je Uprava kraškega vodovoda vedno in povsod pomagala ter je sodelovala tudi pri nabavi materiala.

V SEŽANSKEM OKRAJU GRADILJO SE DRUGE VODOVODE

Na koncu moramo povedati, da kraški vodovod ni edini, ki ga sedaj gradijo v sežanskem okraju. V delu je tudi podaljšanje Istrskega vodovoda za Hrpelje—Kozina. Letos je v gradnji prva etapa v dolžini 1 in pol kilometra. Drugo leto pa bodo zgradili še drugo etapo v isti dolžini. Vse skupaj bo stalo 22 milijonov dinarjev.

V raznih krajih pa gradi oziroma popravljajo Uprava kraškega vodovoda lokalne vodovode. Tako bo letos v jeseni končano popravilo vodovoda v Dolu v Istri, ki bo stalo 2 milijona dinarjev. Vaščani so požrtvovalno pomagali pri delu ter so napravili nad 8000 udarnih ur. Ta vodovod ni delal že 15 let ter je bilo treba zamenjati vse cevi. V občini Materija—Bač so popravili 1 kilometer napeljave lokalnega vodovoda, kar je stalo 500 tisoč dinarjev. Prebivalci pa so prispevali 2000 delovnih ur. Vodovod že 10 let ni delal. Delo so bila končana 1. maja letos.

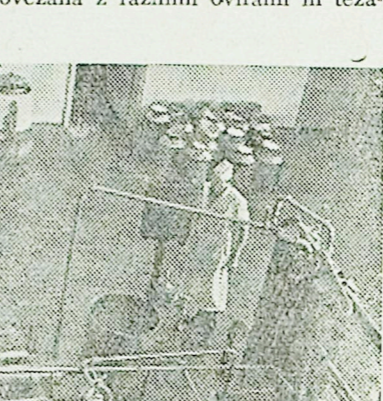
Prav tako popravljajo lokalni vodovod v Rodniku, ki tudi že več let ne deluje. Tu bodo no novo izkoristili izvire nad vasi. Dela bodo končana letos ter bodo stala okoli 1 milijon dinarjev. V vasi Barka pa so zasilno uredili tamkajšnji vodovod. Dela se sedaj nadaljujejo tudi v Divači, za kar je bilo določenih 1 milijon 500 tisoč dinarjev ter bodo dela morda končana že letos. Vas Skrbina pa si sama koplje svoj ocep, dolg 500 metrov, za sebe in za barvarno Tovarne pletenin.

Kot vidimo, je bilo že do sedaj ogromno storjenega s strani ljudske oblasti za to, da dobijo predeli Krasa in Istre, ki so bili do sedaj stoletja zamarnjena, najosnovnejše, česar jim je primanjkovalo, vode. Trda je borba z zmago nad zaostalostjo, ki pa se iz leta v leto bolj uspešno nadaljuje s pomočjo ostalih predelov Slovenije in Jugoslavije. Veliko je treba storiti, toda le v socializmu je mogoče uspešno boj proti zaostalosti za boljše bodočnosti delovnega človeka. Velik razvoj naše socialistične domovine pa tudi za ljudi na Krasu in v Istri pomeni novo, boljše življenje.

dk.

Kako je nastala nova, moderna MLEKARNA V SEŽANI

V zvezi z razvojem živinoreje na Krasu je velikega pomena nova, moderno urejena mlekarina, ki lahko sprejme 20.000 litrov mleka dnevno. Ta obrat je nastal pod izrednimi okoliščinami in je njegova zgradnja povezana z raznimi ovirami in težavami, kolesih, pa tudi peč. Nihče ni v tistih časih pomislil na gradnjo mlekarne v Sežani, ker bi je bilo prikladne zgraditi v Trstu, kjer je danes tudi zgrajena.

Oddelek za pasterizacijo

Med drugo svetovno vojno ter vse do priključitve teh krajev k matični državi, je bilo tukaj kupčevanje s mlekom skoraj popolnoma nekontrolirano. V Trstu je bilo običajno pomankanje mleka, ker se kmetje brezumno izkoriščali in prodajali z vodo mešano in posneto mleko po ceni, ki se je plačevala za kvaliteten, polnomastno mleko. Tudi surovo maslo so izdelovali iz posnete smetane in tako prejemali za svoje mleko dvakratno plačilo. Zato se nekaterim kmetom na Krasu še danes kolca po tistih »zlatih« časih. V Trstu pa so morali stari, onemogli ljudje, doječe matere in dojenčki uživati vodeno mleko, ki so ga plačali kot pristno, polnomastno.

Po krivični razmejtviji je Trst nenadoma odpadel kot konsument kraškega mleka. Nastala je zadržega, kam prodati mleko. Okrajni ljudski odbor je 22. septembra 1947 ustanovil podjetje »Mleko« v Sežani, ki je takoj dobilo nalogo, da prične z odkupom mleka, ki naj bi ga rednim potom izvažali v Trst. Novo podjetje pa ni razpolagalo z nikakimi osnovnimi sredstvi. Zato je bilo prisiljeno, navezati si stike s takimi kupci, ki bi prihajali čez mejo s mlekom z lastno posodo in prevoznimi sredstvi. Tako je bilo vodno podjetje že 23. septembra 1947 izvolilo prvih 1050 litrov mleka, v naslednjih 8 dneh pa vse ostale odkupljene in razpoložljive količine. Ker »Mleko« ni razpolagalo s pravico za ugotavljanje tolske v mleku, so kmetje zopet po stari navadi oddajali takšno mleko, kakršno so sami hoteli. Vse do konca januarja 1948 ni tolsča tega mleka nikoli presegla 1,4 do kmetičemu 1,6 odst.

Nenadoma pa je v Trstu izšla uredba, da se mleko izpod 3,2% maščobe ne sme prodajati. Tržaško odkupno podjetje je sežanskemu »Mleku« posodilo kontrolni aparat »Gerber«, s pomočjo katerega je bilo dognano, da so mnogi kmetje oddajali popolnoma posneto mleko. V Dutovljah, kjer je bilo razmeroma največ prekupčevalcev mleka, so razkriji tri kmete, ki so oddajali dnevno do 15 litrov mleka, ki je vsebovalo komaj 0,3% maščobe. Ker se je cena mleku odrojala po odstotku tolske, tem »poslušnjakovcem« seveda ni bil simpatičen kontroler »Gerber« in so upravo podjetja »Mleko« enostavno proglasili za »separje«.

V jesenskih mesecih leta 1947 se je precejšnja količina izvoženega mleka skisala, kar je dalo OLO Sežana neposredno pobudo za zgraditev mlekarne. Po prizadevanju okrajnega odbora je gradnja nove mlekarne v Sežani prišla v pletilni plan. Strojna oprema mlekarne naj bi prišla iz Madžarske na račun reparacij. In res je prišlo v začetku leta 1948 iz tega vira nekaj mlakarskih naprav, kakor bazeni, črpalke, termostat, hidrofoni, bojerji itd. Okrajno gradbeno podjetje je pričelo z izkopom kleti za mle-

karne. V juliju istega leta pa je bila izdana zloglasna informatorijska resolucija, kar je preprečilo nadaljnje pošiljke strojev iz Madžarske. Ker je podjetje izvažalo mleko v Trst, je ustvarjalo devize in OLO Sežana je morala gradbeno dela na novi so morala prenehati, ker je bilo veliko pomankanje gradbenih delovne sile. Skoro vsi zidarji so morali oditi na Jesenice.

Leta 1949 pa je prišel od zvezne vlade ukaz, da se mleko ne sme več izvažati, temveč oddajati na Reko in rudniku Raša. Zdej je sežansko podjetje »Mleko« odvažalo mleko na pasteriliziranje v 50 km oddaljeno Ilirsko Bistrico. Leta 1950 so dela na gradnji mlekarne obnovili in jo še isto leto v jeseni v surovem stanju dodelali. Leta 1952 sta izredno huda zima in sneg preprečila vsakršen odkup mleka. Poleg tega se je kamionski prevoz do take mere podražil, da ni bilo mogoče kriti stroškov prevažanja mleka na pasterilizacijo v Ilirsko Bistrico. Poleg tega so Raša, Reka in tudi Ljubljana odpovedale nadaljnji odkup mleka zaradi previsoke cene in tudi zato, ker se je na njihovem področju pojavila zadostna količina mleka. Treba je bilo ponovno organizirati izvoz mleka v Trst. Nekdaj vam, ki jih je moral okrajni ljudski odbor v uporni borbi premagati.

Pred priključitvijo sežanskega okraja k novi Jugoslaviji, to je pred letom 1947, so iz tega predela prodajali mleko v Trst. Na področju med Kozino in Podgradom zbrane količine mleka so odvažali v mlekarino v Ilirski Bistrici na pasteriliziranje, deloma pa tudi v mlekarino v Hrušici, mleko s Krasa pa je v surovem stanju prevzemala tržaška firma Latteria soc. Romans, fili. Postir in sicer 3 do 5.000 litrov dnevno. To podjetje je potem odvažalo kraško mlekarino v Romans, ki je oddaljena 40 km od Trsta. Ostale količine mleka pa so kmetje zvozili ali znosili na tržaški trg na

gočilo konkurenčnost v cenah, kakor tudi v kvaliteti izdelkov. Ze do sedaj so se izdelki sežanske tovarne pletenin prav dobro uveljavili v domačem trgu po vsej državi. Z lastno barvno, ki bo začela obratovati konec letošnjega leta, pa bo tovarna tudi glede izbire barv še marsikaj lahko izboljšala in s tem se bolj zadovoljila okus svojih odjemalcev.

Tako je tovarna pletenin v Sežani, kot nestor kraških industrijskih podjetij, srečno premagala prvo etapo svojega razvoja in se danes uveljavlja v sklopu nove nastale sežanske industrije. Z vidnimi uspehi in pomembnim prispevkom k narodnemu dohodku ter s tem izboljšanju splošnih gospodarskih pogojev tega predela.

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

karne. V juliju istega leta pa je bila izdana zloglasna informatorijska resolucija, kar je preprečilo nadaljnje pošiljke strojev iz Madžarske. Ker je podjetje izvažalo mleko v Trst, je ustvarjalo devize in OLO Sežana je morala gradbeno dela na novi so morala prenehati, ker je bilo veliko pomankanje gradbenih delovne sile. Skoro vsi zidarji so morali oditi na Jesenice.

Leta 1949 pa je prišel od zvezne vlade ukaz, da se mleko ne sme več izvažati, temveč oddajati na Reko in rudniku Raša. Zdej je sežansko podjetje »Mleko« odvažalo mleko na pasteriliziranje v 50 km oddaljeno Ilirsko Bistrico. Leta 1950 so dela na gradnji mlekarne obnovili in jo še isto leto v jeseni v surovem stanju dodelali. Leta 1952 sta izredno huda zima in sneg preprečila vsakršen odkup mleka. Poleg tega se je kamionski prevoz do take mere podražil, da ni bilo mogoče kriti stroškov prevažanja mleka na pasterilizacijo v Ilirsko Bistrico. Poleg tega so Raša, Reka in tudi Ljubljana odpovedale nadaljnji odkup mleka zaradi previsoke cene in tudi zato, ker se je na njihovem področju pojavila zadostna količina mleka. Treba je bilo ponovno organizirati izvoz mleka v Trst. Nekdaj vam, ki jih je moral okrajni ljudski odbor v uporni borbi premagati.

Pred priključitvijo sežanskega okraja k novi Jugoslaviji, to je pred letom 1947, so iz tega predela prodajali mleko v Trst. Na področju med Kozino in Podgradom zbrane količine mleka so odvažali v mlekarino v Ilirski Bistrici na pasteriliziranje, deloma pa tudi v mlekarino v Hrušici, mleko s Krasa pa je v surovem stanju prevzemala tržaška firma Latteria soc. Romans, fili. Postir in sicer 3 do 5.000 litrov dnevno. To podjetje je potem odvažalo kraško mlekarino v Romans, ki je oddaljena 40 km od Trsta. Ostale količine mleka pa so kmetje zvozili ali znosili na tržaški trg na

gočilo konkurenčnost v cenah, kakor tudi v kvaliteti izdelkov. Ze do sedaj so se izdelki sežanske tovarne pletenin prav dobro uveljavili v domačem trgu po vsej državi. Z lastno barvno, ki bo začela obratovati konec letošnjega leta, pa bo tovarna tudi glede izbire barv še marsikaj lahko izboljšala in s tem se bolj zadovoljila okus svojih odjemalcev.

Tako je tovarna pletenin v Sežani, kot nestor kraških industrijskih podjetij, srečno premagala prvo etapo svojega razvoja in se danes uveljavlja v sklopu nove nastale sežanske industrije. Z vidnimi uspehi in pomembnim prispevkom k narodnemu dohodku ter s tem izboljšanju splošnih gospodarskih pogojev tega predela.

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

Delavke iz tovarne pletenin v Sežani

tila prisotnost monterjev, instal

PRIREDITVE V „TEDNU OTROKA“

V koprskem okraju

Tudi koprski okraj se je vsestransko pripravil, da dostojno proslavi »Teden otroka«. Naša mesta in občine so izdelale program prireditev, predavanj, izletov in svečanih akademij, okrajni odbor za proslavo »Tedna otroka« pa skrbi, da bodo ta program tudi izvedli.

V Kopru je bila prva prireditev v okviru »Tedna otroka« že v nedeljo dopoldne. Kino »Soča« je predvajal 8 kratkih filmov za otroke. Glavna akademija je bila v ponedeljek v Ljudskem gledališču, kjer so mali in hvaležni poslušalci napolnili dvorano do zadnjega kotička. Akademija je zelo lepo uspela, za kar gre vse priznanje sodelujočim in organizatorjem. Med tednom so bile še razne prireditve po vrtcih in domovih, predavanje o zdravju in prehrani in nega otrok, kinopredstave, izleti, sestanki šolskih odborov in roditeljskih svetov. V soboto popoldne bo TVD »Partizan« organiziral na trgu Brolo tekme za otroke, v nedeljo pa bo zaključna prireditev na Stadionu (igre, tekmovanja za nagrade, taborni ogenj otroško rajanje).

Tudi v Izoli so pripravili program proslav. Tovariša Marsiča, člana SNG iz Trsta, so naprosili, da bi jim pripravil lutkovno predstavo, v nedeljo ob 10. uri dopoldne pa bodo otroci gledali film. Zbirali so prispevke za obdaritev invalidnih otrok v Savudriji in organizirali izlet vseh izolanskih otrok v Sv. Nikolaj. Sestanek, ki so ga pripravili za noseče matere, je zelo dobra uspeh, zdravstveno predavanje pa bo v petek zvečer. V soboto bodo imeli še slavnostno otvoritev italijanskega otroškega vrta. Trgovine v Izoli so poskrbele, da so bile izložbe v tem tednu lepo in primerno okrašene.

V Portorožu so pripravili ustanovni občni zbor Društva prijateljev mladine, predavanje o prehrani, športni dan ter sestanke šolskih odborov. V petek bodo imeli predavanje o defektnih otrocih in v soboto potostitev otrok v Ljudskem domu. Roditeljske sestanke v vzgojnih predavanjih so pripravili v Sečoveljah in postavili šolske odbore ter

iniciativni odbor za ustanovitev Društva prijateljev mladine. V tem tednu so začeli graditi otroško igrišče v rudarskem naselju, za otrošk vrtec pa so preskrbeli gugalnice in druge igrače. Svet za socialno skrbstvo je organiziral s sodelovanjem učiteljstva obisk vseh otrok v domovih. V vsej občini so s pomočjo osebja otroške bolnice v Kopru obiskali in pregledali vse otroke do enega leta starosti. Patronažna služba je v sečoveljsko občini najbolj zanemarjena, ker ni nobene medicinske sestre, ki bi hodila po domovih in je bila babica na porodniškem dopustu.

Tudi Piran je pripravil zdravstvena predavanja in izlete otrok. Roditeljski sestanki so bili v italijanski šoli in na gimnaziji. Obiskali so Mladinski dom v Kopru in Zavetišče otrok v Izoli. Kinopredstave bodo imeli v petek in v soboto ob 10. uri dopoldne.

V Marezigah so pripravili izlete otrok v rudnik Sečovelje, Soline, Ampeleo, Arrigoni itd. Po vaseh oz. šolah so bile svečane akademije, kakor tudi zdravstvena predavanja. V petek ob 19. uri bo v Marezigah, Borštu, Babičih, Truškah in Loparju predavanje o defektnih otrocih. Šolske kuhinje imajo za enkrat v Borštu in v Marezigah.

Šolske kuhinje imajo prav tako v Smarjah, kjer bi lahko dali kosilo tudi otrokom, ki so od daleč. Predavanje o defektnih otrocih bodo imeli v Smarjah, Gažonu, Pomjanu, Koštaboni, Pučah, Krkavčah, Novi vasi, Padni in Grintovcu v soboto ob 20. uri. Kino za otroke bodo predvajali v Krkavčah v nedeljo ob 16. uri.

Pri Sv. Antonu bodo imeli v soboto predavanje o vzgoji in zdravju, sodobni prehrani. V soboto

ob 15. uri bodo predvajali 8 kratkih filmov za otroke.

V nedeljo bo izlet tabornikov iz vseh primorskih okrajev na Nanos.

V Sežani

Kot otvoritev »Tedna otroka« je bil v nedeljo pri nas roditeljski sestanek, na katerem smo poslušali poučno in vzgojno predavanje, kako naj pomagamo otroku pri učenju. Nabito polna kinodvorana mater in očetov ter zanimanje, s katerim so navzoči sledili izvajanju predavanja, je dokaz, da si takšnih predavanj želimo še in še. Po predavanju so posamezniki iznašali razne težave kot premajhno skrb za dijake-vozače in pa še precej malomaren odnos za končno ureditev dijaškega internata v Sežani. Dejstvo je namreč, da je v gimnazijo vpisanih 300 dijakov in to dejstvo nam narekuje vsem, da se resneje zavzamemo za ureditev in rešitev raznih vprašanj. Pričakujemo, da bo tudi Društvo prijateljev mladine prispevalo svoj delež k realizaciji raznih problemov.

V okviru »Tedna otroka« bodo razna zdravstvena predavanja za starše, za šolsko in za pošolsko mladino, otvoritev pionirske sobe, kjer se bodo naši pionirji izživljali v onem delu, za katerega čutijo posebno nagrnjenost. DPM bo preskrbelo vsem učencem in dijakom brezplačno gledanje primerne filma za mladih. Vajenska in gimnazijska mladina pa se bo pomerila v šahovskem turnirju. Ena največjih pridobitev tega tedna pa bo vsekakor otvoritev mlečne restavracije, od katere pričakujemo mnogo uspehov na polju naše zdravstvene prosvete.

Velike probleme zaščite otroka morajo reševati vse družbene organizacije in vsi državljani. Naj se v »Tednu otroka« tudi to leto združijo vse naše napredne družbene sile za dobro naše mladine in naše svetle bodočnosti

DEKLARACIJA O PRAVICAH OTROKA

S to deklaracijo o pravicah otroka, imenovano tudi Ženevska deklaracija, priznavajo moške in žene vseh narodnosti, da mora človeštvo nuditi otroku, kar ima najboljše in objavljajo svoje dolžnosti:

1. Otroku moramo nuditi zaščito brez ozira na raso, narodnost ali vero.
2. Otroku moramo nuditi pomoč, spoštujoč pri tem nedotakljivost družine.
3. Otroku moramo omogočiti, da se normalno razvija v materialnem, moralnem in duhovnem oziru.
4. Lačnega otroka moramo nasiti; bolnemu otroku nuditi bolnišnično nego; otroku s telesnimi napakami moramo pomagati; duševno zaostale otroke prevzgojiti; sirote in zapuščene otroke moramo zaščititi.
5. V raznih nesrečah moramo otroku pravo nuditi pomoč.
6. Otroku moramo omogočiti, da mu v čim popolnejši meri služijo vsi ukrepi socialnega zavarovanja; otrok se mora usposobiti, da se v danem

momentu sam preživlja s svojim služkom ter mora biti zaščiten pred vsakim izkoriščanjem.

7. Otrok se mora razvijati v takšnem duhu, da bodo njegove lastnosti in sposobnosti služile njegovim bližnjim.

Osnovali bomo fonde za zaščito otrok

Zvezni izvršni svet je na svoji zadnji seji sprejel predlog o fondih za zaščito otrok pri okrajnih in mestnih ljudskih odborih ter mestnih občinah. V te fonde se bodo stekala sredstva, ki jih bodo nabrali v »Tednu otroka«, in sicer po 2 dinarja od vsega potniškega in poštnege prometa, na gledališke, kinematografske, športne in ostale prireditve vstopnice ter od daril, ne da bi s tem obremenjevala svoj plačni fond.

Novi fond za zaščito otroka bodo olajšali naše delo za otrokovo zdravstveno in socialno zaščito. Nabrana sredstva bomo porabili za razširitev mreže šolskih in mlečnih kuhinj, za ustanavljanje otroških dispanzerjev in poklicnih posvetovalnic, gradnjo telesno-vzgojnih objektov in zabavišč za otroke. Okrajni in mestni ljudski odbori bodo črpali ta sredstva v sporazu-

mu z množičnimi organizacijami za rešitev najbolj perečih vprašanj v dotičnem kraju ali mestu.

Istočasno z družbenimi prispevki za fond pri ljudskih odborih bo v »Tednu otroka« tekla tudi nabiralna akcija Društva prijateljev mladine. To je prostovoljna pomoč državljanov za gotove konkretne namene posameznih društev. Ti prispevki ostanejo društvom na terenu za rešitev naloge, ki so si jo zastavila.

Vsi naši ljudje z veseljem pomagajo otrokom in mladini ter bi jim radi nudili čim ugodnejše pogoje za zdrav in pravičen razvoj. Zato ni dvoma, da bodo vsi naši državljani in podjetja razumela pomembnost te nove zvezne uredbe v korist mladine ter po svojih močeh prispevali k polnemu uspehu te koristne akcije.

Dnevi so še lepi in topli in v Slovenskem otroškem vrtcu v Kopru so otroci najraje na sončnem vrtu. Vsi zaverovani so v malo Marjanco, ki jim maha in nekaj pripoveduje

Rejniki naj sirotam nadomestijo starše

Rejništvo je bilo pri naših ljudeh od nekdaj v navadi. Sorodniki umrlih svojcev so si razdelili med seboj otroke — sirote. Revne družine pa so bile večkrat prisiljene, da so dale svoje otroke v rejo sorodnikom brez otrok. Kako so ravnali rejniki s svojimi rejenci, je bilo v veliki meri odvisno od tega, s kakšnim namenom so jih vzeli. Čeprav so bili med rejniki tudi taki, ki so nudili otroku, kar so mogli, lahko rečemo za večino rejencev, da so brédko občutili trdo življenje hlapčkov, pastirkov, pastiric, pestuni in dekel, ter so ostali vse življenje brezpravni in nezaščiteni posli.

Vojni in povojni čas, ki je zapustil več tisoč sirot, je zahteval še prav posebne ukrepe za njihovo rešitev. Mnogi otroci so našli pri dobrih ljudeh vse tisto, kar so izgubili. Veliko otrok so sprejeli razni domovi, ki jih oskrbujejo z veliko dobre volje izbrani vzgojitelji in kjer dobivajo podporo ljudske oblasti.

Toda čeprav smo uredili večino primerov vojnih sirot, vendar še ni prenehal problem osirotelih in zapuščenih otrok. Otroci izgube starše bodisi s smrtjo ali tako, da so zagrešili kako kaznivo dejanje in so zaprti. Žal najdemo tudi starše, ki so malomarni in brezbržni, ne ču-

tijo dovolj odgovornosti, ki jo imajo do otrok, pijančujejo, pohajkujejo in zapravljajo. Otroci takih staršev se klatijo po cestah, kot brezdomci, izpostavljeni so slabemu vplivu, tvorijo razne skupinice tatičev, dekleta postanejo plen ulice, skratka to so vsestransko ogroženi otroci, čeprav imajo starše. Družba je večkrat primorana, da take zapuščene otroke odvzame staršem ter jih s tem obvaruje popolnega propada.

Zato moramo za vse sirote in za tiste otroke, katerih starši so malomarni in brezvestni, oskrbeti nego in vzgojo drugje. Izkušnje so pokazale, da je to težko vprašanje najbolje rešiti na zelo naraven način, poiskati otroku drugo mater, drugega očeta, drug dom. Vsi otroci so potrebni dobre nege, skrbne vzgoje, urejenega doma, ljubezni in toplote. In če bo vse to otrok našel pri rejniku, bo postal pošten in vreden član naše družbene skupnosti. To je velika, človekoljubna misel, dolžnost nas vseh in pravica, ki jo mora imeti sleherni, posebno pa še nezaščiteni otrok.

Vsi rejniki pa, ki opravljajo to veliko humano delo iz nesebičnih nagibov, dokazujejo s tem veliko pripadnost naši skupnosti in z dejavnimi omogočajo, da bo imela naša družba dobre državljane.

BUZA LUCIJA PETELINOVA:

OTROCI VSEGA SVETA

Otroci vsega sveta povzdignimo mi zdaj svoj glas: Ta — tatata — tatata — ta! Naj človek človeku ne nosi gorja, naj se je le srečo in radost! Saj bombe niso igrače, saj plini niso med, saj vojna strašna je kača, ki ves zastruplja svet.

Dovolj bilo je prepira, zdaj k spravi zatrobi, klicar: Ta — tatata — tatata — ta! Lepote želimo in sonca in mira, o, dajte, odrasli, otrokom ta dar!

Himna, ki so jo peli zagrebški pionirji ob otvoritvi letošnjega svetovnega kongresa za zaščito otrok.

»PERLA« je najboljša loščilo za čevlje.

POTROŠNIKI, zahtevajte vedno loščilo za čevlje znamke

»Perla«

Industrijsko podjetje
»SALVETTI«
PIRAN

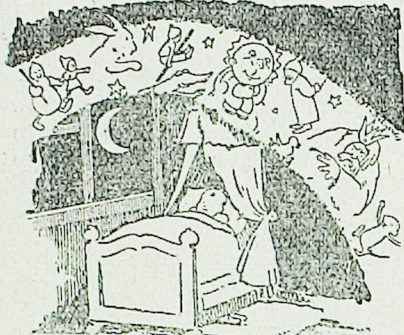

Na otroškem igrišču v Kopru — naš fotoreporter jih je ujel, ko so bili zatopljeni v igro s peskom in se niso zanj niti zmenili

Nekoč je bilo . . .

Nekoč — že več kot pred sto leti — sta na vrtni klopci pred hišo sedeli dve deklici. Dolgočasili sta se in bili zategadelj slabe volje. Lojzka se je nenadoma zahihitala in potegnila malo Ido za rokav. Skozi vrtna vrata je stopil siromašno oblečen deček. Negotovo je štorkljal po poti, kakor da v sanjah gleda nekaj drugega kot tisto, kar je bilo okrog njega. Mati ga je poslala nekam in v rokavi je nosil težak zavoj. Ko je spregledal velik kamen na stezi je skoraj padel. Deklici sta se na glas zasmejala. Hans, tako je bilo malemu dečku ime, je osramočen stekel v hišo. Oh, prav dobro je vedel, da se vsi otroci norčujejo iz njega.

Deklici sta nekaj šepetali. Potem sta skovali načrt, od katerega sta si obetali mnogo zabave. Komaj je Hans spet stopil iz hiše, že sta ga naprosili, naj se jima pridruži. Hans si ni upal odkloniti vabila, čeprav se mu je prijaznost deklic zdela sumljiva.

»Otrokom v šoli si pripovedoval, da si že večkrat doživel kaj čudovite reči,« je rekla Lojzka. »Mar ne bi hotel tudi nama povedati nekaj podobnega?«

Dečku so se zableščale oči. »Oh!« je vzkliknil. »O tem bi lahko mnogo pripovedoval. Kadar ležem zvečer v posteljo, gleda skozi okno mesec in pripoveduje čudovite zgodbe. Večkrat me obišče mali bog spanja. Takrat ne poslušam zgodbic, kajti bog spanja me odvede s seboj med vile in palčke. Včasih pa ob takih priložnostih vidim tudi marsikaterega strašnega čarovnika. Takrat tudi razumem govorico rastlin in živali. Lahko si mislita, koliko bi vama imel povedati, če me hočeta poslušati.«

Deklici sta se spogledali, kajti zdaj je prišel njun trenutek. »Ne!« je vzkliknila Lojzka. »To ni res! Lažnivec si!«

»Sramuj se!« je dodala Ido. »Noben otrok ti ne bo več verjel niti besedice.«

Hans je prestrašen skočil na noge in hotel zbežati iz vrta, a neki glas ga je zadržal:

»Ostani, Hans!«

Pri otrocih je stal star mož. Neopazhen jih je poslušal. S pametnimi

oči je pogledal otroke in rekel: »Hans ni lažnivec, sanjač je. Mar vidve nimata radi svojih knjig s pravljicami in zgodbami? Te so vendar nastale iz takih sanj, kakršne sanja tale deček. Morda bo iz malega Hansa postal nekoč velik pesnik.«

Deklici menda tega nista verjeli, kajti spet sta se zasmejala. »Ne meni se za njun smeh!« je dejal dobri mož. »Mnogim ljudem

PES IN MAČKA

Srečala sta se na dvorišču pes in maček. Potočila sta drug drugemu svoje težave.

»Naveličal sem se službe čuvajak, je rekel pes. »To opravilo mi je postalo tako dolgočasno, da se mi samo zdeha, če pomislim nanjo. Skienil sem, da si bom poiskal drugo delo.«

»Meni se godi enak«, je povedal maček. »Tudi jaz sem se naveličal večnega lova na miši. Če bi imel možnost, bi se takoj posvetil drugemu poklicu.«

»Če je tako, pa zamenjajva vlogi,« je predlagal pes. »Ti boš pazil na hišo, jaz pa bom lovil miši.«

Ko se je zmračilo, je pes odšel v sobo lovit miši, maček pa pred hišo varovat kmetovo imetje.

Pes ni čakal dolgo in že so miši prišle iz svojih skrivališč. Podile so se po sobi, pes pa za njimi. Ker je bil silno neroden, so mu miši kar pred nosom popihale. Komaj jih je spodil v luknje v enem kotu, že so prišle ven v drugem, da je moral venomer tekati sem ter tja. Nekaj časa mu je lov ugajal, nato pa mu je začelo že vse presejati. Začel je lajati in psovati miši. Lajež je zbudil otroka in gospodinja je presenečenega psa spodila skozi vrata.

Žalosten, še bolj pa jezen je pri-

se je godilo tako, kakor se godi tebi. Pozneje pa so postali slavni. Ne izgubi poguma!«

Hans si je dobro zapomnil ta navstet.

In res ni dolgo trajalo, ko menda ni bilo več nobene matere in nobene babice, ki ne bi svojim ljubljencem pripovedovali pravljico Hansa Andersena. Večji otroci pa so jih brali sami in uživali ob njih. Tako je tudi danes. Hans Andersen, veliki pravljicar, je bil nekoč mali Hans, ki so ga kot otroka tolikokrat zasramovali.

PALKO DOLINEC: VESELE UGANKE

tekel pes na dvorišče. Prišel je ravno pred trenutke. Prišel shrambo je zagledal tatu, ki je hotel ziesti skozi okno, mačka pa na hruški, kamor se je vstrahu zatekla. Pes ni preiščal dolgo. Podrl je tatu na tla in ga držal tako dolgo, dokler ni z laježem priklical kmeta, ki je nevlajenemu gostu naložil nekaj gorkih batin, psa pa pohvalil in mu podaril kos slanine. Ko je maček videl, da je dobil pes slanino, je še sam pritekkel h gospodarju, toda namesto slanine je dobil le brco. Zavlekel se je v sobo in začel stresati svojo jezo nad mišmi. Ker je pridno lovil, ga je pospodinja drugo jutro pohvalila in namesto mleka mu je nalila v skodelico čiste smetane.

Tako sta bila zadovoljna i pes i maček in nikdar več jima ni prišlo na misel, da bi zamenjala svoji vlogi. Ostala sta vsak na svojem mestu in vsi so bili z njima zadovoljni.

Bereš od spredaj, v zemlji trohnim, Bereš od zadaj, na strunah drhtim.

Poznam junaka, boji se že mraka; v polju živi, pred senco zbeži.

Cez dan smrči, ponoči leta. Ugani, kdo je ta čudna teta.

Ko sijo ti sončni dnevi, tvoj je spremljevalec zvest, če pa sončna luč ugasne, sam si sredi belih cest.

Dve sta sestri: zgodaj prva se rdeči, druge, že pozneje, vsakdo se boji:

Če je lačna — molči, če sita — breči.

OHOLI PETELIN IN ZVITI VRABEC

Vrabcem je z veje zagledal petelina, kako zoblje žito iz polne skiede. Premišljeval je, kako bi od petelina dobil kako zrnce tudi zase. Ko se je domislil, je skočil z veje na streho kurnika in prijazno pozdravil:

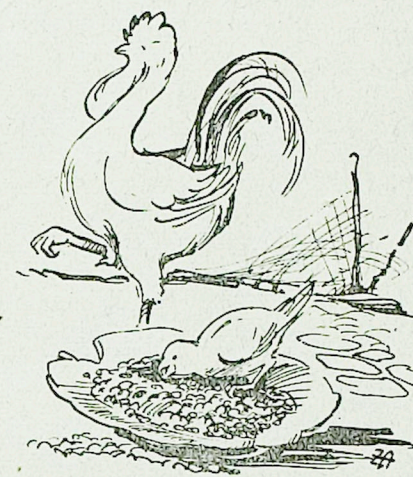
»Živ, živ, dobro jutro, tovariš petelin! Kako se počutite?«

Petelin mu odgovori:

»Hvala za vprašanje. Dobro se mi godi. Pazi pa, tovariš vrabček, in mi ne hodiš preblizu. Predobro te poznam in vem, kaj nameravaš.«

Petelinove besede vrabca niso oplašile. Celo še bolj prepričevalno je spregovoril:

»No vem, zakaj se ne bi smel približati. Hotel sem si samo nekoliko natančneje ogledati tvoje prekrasno perje. Veruj mi, da še

nikoli nisi bil lepši kot te dni. Zares velik užitek je, gledati tako lepega petelina, kakršen si ti. Ah, blagor tebi! Vsi te občudujejo in vse je ponosno nate. Jaz pa . . .«

Petelin se oholo nasmehne in reče:

»Hej, drgai moj vrabček! Zato pa si tak revček, ker nikomur ne koristiš. Razen tega si še zelo grd.«

»Tako je, na žalost,« je odvrnil vrabec, sfrčal tik k petelinu in dejal:

»Dovoli mi, da iz bližne občudujem tvoje zlato perje. Kakšne prekrasne barve in kako čudovito se prelivajo.«

Petelin, ki so mu bile vseč te laškave besede, ponosno dvigne glavo, razširi krila in razgali prsi, da je bilo videti lepo tudi prsno perje. Vrabcem pa medtem hitro pozoblje nekaj žitnih zrn in začne znova hvaliti petelinovo lepoto:

»Krasno, prekrasno! Zagotavljam, da na vsem svetu ni lepšega petelina. Kolikor se spominjam, pa sem v življenju vseeno videl enega, ki je bil še lepši. Pravzaprav ni bil lepši, ampak elegantnejši. Imel je tako veličastno hojo, da so mu jo zavidali celo pavi. Prav pravijo

ljudje, da se pravi petelin spozna šele po hoji!«

Ko je petelin slišal te besede, je hotel pokazati klepetavemu vrabcu, da je vsekakor le on najlepši. Zato je krenil po dvorišču z dvignjeno glavo. Lahkotno je mahal s krili. Vrabcem je to komaj dočakal, Brž, ko se je petlin oddaljil od sklede, je skočil k njej ter začel zobati petelinovo žito. Petelin pa se je ves ta čas oholo sprehajal po dvorišču in razen sebe ni videl nikogar.

Ko se je vrabec do sitega najedel, je zletel na vejo in se od tam porogal petelinu:

»Ej, moj dragi petelin! Sicer ne vem, če si najlepši med petlini, vem pa, da si najbolj neumen. Se nikoli se nisem tako pošteno najedel, ko danes. Najlepša ti hvalala«

Pionirska križanka

VODORAVNO: 1) prevozno sredstvo, 6) vodna žival, 7) nadležni mrčes, 9) krajevni prislov, 10) stročnica, 12) glas, zvok, 14) albansko mesto, ob Drimu, 16) pomožni glagol v nikalni obliki, 17) kozel, 18) vzdih, 19) kratica za starejši, 20) rudnik bakra v Jugoslaviji, 21) naravoslovje.

NAVPIČNO: 1) glavno mesto ene izmed jugoslovanskih republik, 2) akademski naslov, 3) kratica za jugoslovanski zračni promet, 4) naglasno znamenje, vojaški nahrbtnik, 8) ptič, 11) črnogorsko mesto, 13) osebn. zaimek, 15) šahovski izraz, 19) sadni produkt, 20) gojnik.

1	2	3	4	5
		6		
7	8		9	
10		11	12	13
14			15	16
17				
		8		19
				20
				21

REŠITEV KRIZANKE IZ PREJSNJE ŠTEVILKE

VODORAVNO: 3) gusar, 6) soborec, 7) brkač, 8) Rio, 9) vim, 10) vsa, 12) kanonir, 14) Liska, NAVPIČNO: 1) Dubovnik, 2) Karavanke, 4) sok, 5) reči, 11) SOS, 13) al', 14) ia.

afriški kontrasti

V vzhodnem delu Alžira prevladuje med ribiči Italijani, v zapadnem pa Španci in Portugalci in šele potem pridejo na vrsto domačini in Francozi. Prav tako je tudi v Maroku med ribiči najmanj Francozov, toda v njihovih rokah je skoraj vsa predelovalna industrija rib. Na tržišču nastopajo vsi lastniki industrije kompaktno, tako da je nabijanje cen odnosno preplačevanje dogovorjene odkupne dnevne cene neznan pojav. V avgustu, ko je vročina najbolj neznozna, lastniki navadno zapro tovarne in odpotujejo na oddih. Takrat je tudi ribolov manjši.

Včasih je na omenjenem prostoru med Cap Cantinom in Cap Safijem po petdeset in več ribičkih enot, ki se zdijo z visoke in strne obale kot mala koralska otočja. Južno od Cap Sima ali Cap Ghira je obala nedostopna. Živopisane lagune niso redkost. Ribiči izplovejo v navadnih čolnih, spuste mreže in jih vozijo po peščeni obali. Dolgo se zibljejo mreže in čolni po visokih in šumečih valovih, ki že tisočletja oblivajo zahodno afriško obalo. Preden pridejo v plitvino, pritrdijo na mreže dolgo vrvi, s katero povlečejo mrežo na obalo. Mreža ni

nikdar prazna. Brez večjih tehničnih pripomočkov ulove tudi nekaj ton rib, ki jih izkrajo na določenem mestu peščene obale. Nato nastane skrb, kam z ribo, kakšen bo zaslužek? Niso namreč redki primeri, da ribe sploh ne pridejo dalje na kopno, temveč jih vržejo nazaj v morje. Toda takih pojavov nihče ne jemlje tragično, vsaj na videz ne. Zvečer se skupina ribičev, ki so ribe prodali in popivajo ob bleščečih ognjih, ostro loči od manj srečnih, ki leže po barkah ali pa kar na pesku in premišlujejo, ali naj nalože ribo spet v barko in poizkusijo srečo na drugem mestu, kjer bodo našli kupca. Da bi ostali na istem mestu in čakali drugega dne, je dokaj tvegano, kajti riba se bo začela kvariti. Tako je še najbolje, pometati ribe nazaj v morje, drugi dan pa zopet potopiti mreže in poskusiti srečo.

V pristanišču v Agadirju je domiciliranih čez 100 ribičkih bark od 20 do 30 ton nosilnosti. Lovišča so eno do dve uri oddaljena od pristaniča. S tem ladjevjem ulove na leto okrog 31.000 ton. raznih rib. Ob maroški obali ulove letno samo sardel čez 100.000 ton. Logična posledica ulova je nizka cena in razvita pre-

delovalna industrija, ki diktira dnevno odkupno ceno in ima ogromne zasluge s prodajo izdelanih konserv. Vsako jutro prihajajo v razna pristanišča, posebno v Casablanca, Safi in Agadir ribiške ladje natovorne z raznovrstnimi ribami, med katerimi je seveda največ sardel. Tovarne sprejemajo samo sardel odgovarjajoče velikosti in tunino. Druge vrste rib pa morajo prodati ribiči drugim odjemalcem, seveda če je tisti dan na tržiščih kaj povpraševanja.

Kako velik vpliv imajo tovarne

Meharisti, tipični predstavniki južnega Maroka

na odkup rib, vidimo najboljše na loviščih. Nekaj ribičkih bark je zajelo jato plavih rib. Šele ko so mreže zaprli in privlekli k ladjam vagonice količine plena, so opazili v mrežah ačuga, najboljšo ribo za izdelavo filetov. Nejevoljni ribiči so takoj odprli mreže in ribe spustili. To jutro so se vrnili praznih rok, kajti ačug tovarne ne odkupijo. Tako kljub ogromnim količinam sardel in polnim mrežam ostanejo ne kateri ribiči brez kruha, kajti v interesu lastnika tovarne je hitrejša obračanje kapitala in cena za sardine je višja kot za filete. Da bi se vsaj delno zaščitili pred neprijetnim iznenadenjem, imajo ribiči manjše skupine ladij s posebnimi aparati, ki zvočno odkrivajo večje jate rib v morju. Aparati točno beležijo na enogramih količino in položaj rib in na podlagi tega izvežbani ribiči tudi ocenijo, kakšna vrsta rib je pod barko. Tako bolj zanesljivo ulove ribo, ki jo zahteva tržišče za predelano tunino in tovarne so zahtevale 3.500 ton, ribiči so ujeli 3.600 ton. Leto dni kasneje so tovarne zahtevale 4.000 ton tunine, ulov pa je bil 4.095 ton. Lansko leto pa so v inozemstvu in v samem Maroku podpisali pogodbe, da bodo morali marokanski ribiči uloviti okrog 6.500 ton tunov in ulovili so 6.785 ton. Toda letos predvidevajo, da bo prvo leto, ko

ribiči ne bodo mogli loviti po diktatu tovarn, kajti v marokanskih pribrežnih vodah ni običajnih količin plave ribe.

Trgovci z ribami in tovarne navadno odkupujejo samo kvalitetne ribe za dnevne potrebe, ostale pa zavračajo, kar povzroča ogromen padec cen neodkupljivi ribi, posebno če je bil lov bogat. Preostale ribe ali pa tudi samo del le-teh prodajo globoko pod ceno in kupci jih odpremiyo v hladilnice. Zmrznjene ribe potem odpošiljajo s hladilnimi ladjami v Francijo, Španijo, Portugalsko ali pa jih odpremiyo z ladjami ali hladilnimi kamioni v Casablanca, od tam pa z železnico preko Oujda v več kot 2.000 km oddaljene tovarne za predelavo rib v Alžiru. V teh manipulacijah z ribami zaslužijo vsi, ki imajo s tem opravka, trgovec, industrialec, transporter, lastnik hladilnice, trgovski potnik za prodajo konserv, prav vsi razen ribiča, ki je ribe ujel. Lastnik ribiške barke izplačuje ribičem proti realizaciji prodaje ulova. Če je realizacija ugodna, dobe ribiči delež po pogodbi, ostanek, levji del, pa ostane lastniku barke. Če pa je realizacija slaba, se krijejo samo stroški, ribiči pa ostanejo s praznimi žepi.

SVILA — PREPLETENA Z LANOM

Kopica nagih otrok se zbere okrog potnika, če se približa oazi, vsi ali predmestju. Otroci plezajo na avtomobil v upanju, da bodo dobili miloščino ali da bodo lahko

Cerkljanska slavi padle borce

Jesen je prišla tudi na Cerkljansko. Ustavila se je v dolinah, zlezla v hribe in strmine Kojce, Porezna in Blegaša. Z velikanskim čopičem barva gozdove in jim daje rumeno rdečkasto barvo. Po travnikih še cveto zadnje jednoperke in se rdeči jesenski podesek. Pod leskovimi grmi dehti kokorik, materina dušica in smetlika tekmuteta, kako bi lepše okrasili meline in senožeti. Belocvetoče njive ajde so menjale barvo, koruza vedno bolj rjav. Lastovke so že odletele na zimsko letovanje v Afriko. Kako pogrešajo ljudje njihovega jutranjega čebjanja na slemenih obnovljenih hiš! Sonce še toplo greje in ljudje hitijo s setvijo ozim. »Da bi vsaj prihodnje leto bilo boljše kot že dve zaporedoma,« voščijo drug drugemu, ko se za hip oddahnejo pri oranju.

V to jesensko razpoloženje soppada 11. obletnica ustanovitve Vojkove brigade. Občinski odbor Zveze borcev je zato organiziral odkritje spomenika padlim borcem občine Cerkljano in istočasno proslavo enajste obletnice ustanovitve Vojkove brigade. Iz vseh krajev občine in Slovenije so prišli preživeli borci. Med njimi skoro ni bilo borca ali borke, ki ne bi nosil na prsih več odlikovanj. Nekateri oficirji pa so jih imeli celo vrsto. To je priznanje Vojkovecem, ki niso skupno z drugimi brigadami IX. korpusa štedili krvi in ne življenj, kadar je bilo treba jurišati na sovražnika.

Okrašeno Cerkljano pozdravlja Vojkovec

Cerkljano, nekdanja partizanska prestolnica na Primorskem, je v nedeljo doživela svoj partizanski dan. Iz vseh krajev so prišli nekdanji borci, katerim se je pridružil še več tisoč ljudi, da skupno obudijo spomine na nekdanje dni. Cerkljano si je za to priložnost nadelo slavnostno obleko. Raz okna in balkona obnovljenih in novih hiš so visele zastave. Šola, gimnazija, dijaški dom in druga javna poslopja so okrasili z vencem. Več slavolokov z mlaji in napisji je pozdravljalo udeležence. Glavna cesta, ki pelje do sedeža občine, kjer stoji spomenik, je bila en sam drevored zastav. Kronist bi zapisal: Tako okrašena Cerkljano še nisem videl. Delovni ljudje v Cerkljani so pokazali s tem vso naklonjenost do bivših borcev. Še predsednik in tajnik občine sta v soboto ves dan pomagala pri postavljanju drogov in obešanju zastav. Preživeli borci so prišli že v soboto popoldne. V skupinah so odšli

na obisk prebivalcev vasi Bukovo, Zakriž, Planino, Čeplez in druge, kjer so jih ljudje z veseljem sprejeli in pogostili. Po vseh višinah okoli Cerkljane pa so v temi zagoreli veliki kresovi. Planinsko društvo Cerkljano, ki te dni slavi 50-letnico obstoja, je na vrhu Porezna (1632 m) napravilo nad pet metrov visok kres, ki je razsvetljeval sosedne vrhove. V dvorani združnega doma je bila zvečer akademija. Tovariši Jože Primožič-Miklavž, eden prvih organizatorjev upora na Cerkljanskem, je v glavnih obrih prikazal začetke uporniškega gibanja na Cerkljanskem. Podčrtal je najvažnejše dogodke kot listkovno akcijo, ki jo je v začetku novembra 1942 izvedla skupina ile-

Spomenik padlim borcem v Cerkljani

galcev v nočnih urah, ko je bilo prepovedano krožiti. Ta akcija je sijajno uspela, kljub temu da je bilo takrat v Cerkljani dvakrat več okupatorjeve vojaške moči kot pa civilnega prebivalstva. Po vseh vaseh je bilo drugi dan zjutraj vse belo letakov z napisji: Ziveli partizani! Živela OF! Smrt izdajalcem! in podobno. Kljub moči in oblasti, ki jo je takrat imel okupator, se ni upal izvajati represalij. Kvestura je sicer aretirala nekaj oseb, toda udarec je zadel v prazno. Med njimi ni bilo nobenega izmed organizatorjev akcije.

Cerkljansko je dalo prvega partizana že leta 1941. Bil je to Zajčev Peter z Reke, ki je kasneje padel. Ta je prvi pokazal, da ne bo držala tista meja, ki jo je okupator začrtal preko črne prsti, Po-

rezna, Blegaša, Ledinskih planjav, Jelenka nad Idrijo in dalje proti Postojni.

Zadržanje prebivalcev dobro označuje primer ene same smrtno žrtve ob trikratnem bombardiranju Cerkljane dne 18. marca 1944. Sovražni časopisi so takrat pisali, da je bilo mrtvih več sto partizanov. V eni sami akciji so kmetje Cerkljanskega dali skoro eno četrtino živine za svojo vojsko.

Med borbo je bilo Cerkljano sedež raznih pokrajinskih forumov, med temi višjega sodišča, partijske in oficirske šole, delavnic IX. korpusa itd.

Po govoru je mešani pevski zbor »Simon Gregorčič« iz Kobarida nastopil s izbranim koncertom partizanskih, narodnih in umetnih pesmi. Bil je deležen velikega priznanja poslušalcev.

Kot pred enajstimi leti

V nedeljo zjutraj so se na velikem dvorišču nekdanje kasarne (danes Elektrogospodarske šole) začeli zbirati nekdanji Vojkoveci. Koliko je bilo tovariško-prisrčnih stiskov rok! Srečala sta se idrijski rudar in vojskarski gozdni delavec, cerkljanski nameščenec in podporezenski bajtar, dninar iz Kojce in kmet iz Podlaniš. Srečala sta se prva kurirja II. bataljona, vodja propagande in nekdanji komandant brigade. Koliko spominov na nekdanje borbene dni!

Brigada se je zbrala na istem mestu kot pred enajstimi leti in nato odkorakala na trg pred spomenik, kjer jo je več tisoč ljudi pozdravilo s ploskanjem. Na odru so bili zbrani predstavniki okrajnega LO Tolmin, občine in množičnih organizacij. Na slavnost so prišli tudi: zvezni poslanec Jaka Avšič, pisatelj France Bevčev, prva organizatorja upora na Cerkljanskem tovariši Jože Primožič-Miklavž in Andrej Brovc-Janko Baški. Na odru je bil tudi oče narodnega heroja Vojka.

Zvezni poslanec tov. Avšič je imel daljši govor, nakar so združeni pevski zbori iz Kobarida in Cerkljane zapeli nekaj pesmi. Mladinska organizacija toliminskega okraja je nato podarila brigadi lepo svilen zastavo. Zatem je tovariš Miklavž odkril spomenik, ki je postavljen v spomin 500 padlim borcem in ga izročil v varstvo občinskemu ljudskemu odboru. Sledilo je polaganje venec.

Spomenik predstavlja partizana in partizansko mamico, ki je prinesla kruha in ga daje partizanu. Splošno mnenje ljudi, ki so z veliko pozornostjo ogledovali spome-

DELOVNI KOLEKTIV TRGOVSKEGA PODJETJA
»TABOR« V SEŽANI

čestita vsem delovnim kolektivom ob njihovi slovesni otvoritvi dne 10. X. 1954.

Trgovsko podjetje »TOBAK« Sežana

Ob priliki otvoritve sežanske bolnice in gospodarskih podjetij čestitamo!

nik, je bilo, da je zelo posrečeno upodobljena tista povezava, ki so jo občutili partizani v gozdovih. Na podstavku spomenika je napis:

Zemlja domača iz tvojih gozdov iz dolin je vrela ista moč. Iz tvojih globlin je klical glas in odmeval med brati. Vsak kdor te je ljubil, je bil moj sin, vsakemu sem bila junaška mati.

Ta značilen napis je sestavil Franc Udovič.

V spomin padlim Vojkovecem

Ko smo stali pred spomenikom, smo se živo spominjali Blaža, komandanta in ljudskega pesnika. Njega smo pogrešali in njegove vzpodbujajoče besede. Spominjali smo se prav tako padlega komandanta Jožeta Mihevc-Rudarja, tovarišice Drine, kurirja Borisa, vojnega dopisnika Toneta Prvenja, komandirja štabne patrle Mitje, živinozdravnika in še veliko drugih, ki so padli. Tudi njim v čast je ta spomenik. Prav posebno blizu pa so nam bili tisti, ki so po štiridnevni borbi v Baški grapi padli na vrhu Kojce. Sovražnik se je hotel maščevati za vse, kar smo mu bili preprečili z razrušitvijo prog in mostov v Baški grapi. Zagnal se je bil z veliko močjo iz vseh strani, da bi obkolil edince obeh divizij. Vsa njegova prizadevanja s bila zaman. Niti zaseda, ki jo postavili na Rodinah, mu ni nič pomagala. Jurišči so jo v nekaj minutah razbili in pognali v beg. Divizija je imela prsto pot za premik. Skupina tovarišev propagandnega odseka divizije je odšla po drugi poti in naletela na zaporni ogenj. Da se izogne žrtvam, se je povzpela v vzhodni opaz Kojce. Po celonočnem tavanju je nekaj tovarišev prišlo na vrh prav ob sončnem vzhodu. Če bi bila Kojca visoka kot Mount Everest, bi bili tudi prišli na vrh. V veliki sočni

travi se je poznala vsaka stopinja. Partizanom se je zdelo škoda vsake pohojene bilke. Na stotisoče rosnih kapljic se je lesketalo v prvih žarkih jutranjega sonca in vseh mogočih barvah. Nekateri tudi — kot kri. Partizane je ta prizor tako prevzel, da so pozabili na utrujenost, na nevarnost, na smrt.

Tedaj pa... Na zapadnem grebenu Kojce se je prikazalo nekaj rjavozelenih točk.

To je smrt — je zašelestelo skozi bilke rosnate trave, ki so se stresle v lahki sapici vetra. Vse rosne kaplje so naenkrat popadle na tla in se poskrile v mahu.

To je smrt — je prešinilo izmucene mišice in živce. Treba bo hitro odtod.

To je smrt — je v morečem polspanju začutila skupina tovarišev, ki je ležala v gostem bukovem grmu. Nekaterim se je takoj razkabila utrujenost. »Se je čas, da se umaknemo na varno, če se spustimo po opažu v dolino,« so predlagali. Nekateri so poslušali, drugi ne.

Smrt pa je bila že tik za grmom. Iz več pušk naenkrat so se vsule krogle skozi listje. Nekaj jih je planilo na noge in se spustilo po visoki travi v dolino. Smrt je grabila za njimi v obliki krogel, toda ni dosegla nobenega.

V zelenju bukovega grma pa je izkvravelo nekaj tovarišev. Med njimi vojni dopisnik Vojkove brigade Tone Prvanja, živinozdravnik, vodja propagande in še štirje drugi. Sončni žarki, ki so prodrli skozi zelenje, so osvetlili kaplje krvi, ki so visele iz zelenih bukovih listov.

Ta dan smo se spominjali vseh teh. V zavest je prodrla misel, ki nam je bila stalna spremljevalka med borbo: Brez žrtve ni svobode. Poleg spomenika, ki smo ga tisti dan odkrili, so vsem padlim mogočen spomenik obnovljene vasi, svoboda in skupna hiša vsem delovnim ljudem — Jugoslavija.

Ogarev

kaj ukradli, čeprav košček starega časopisnega papirja. Z darilom ali plenom jo potem urno popihajo v najbližje zaklonišče. Tam jih čaka po navadi starejša žena, ki zbira te droge in daje otrokom navodila. Dragoceneje predmete in denar »vodja operacij« obdrži, manjvredne pa milostno prepusti otrokom. Tako dobi otrok prve pojme o miloščini, kraji in izkoriščanju in zato ni čuda, da mu je pozneje težko posredovati pravilne nazore o življenju in delu. Vzgoja v šolah je otežkočena tudi zaradi pojmovanja staršev, da šola odtujuje otroke od svetih zakonov korana in navad prednikov. Ko bodo otroci odrasli in bodo zaposleni n. pr. v rudniku ali na plantažah bogatega posestnika, se bodo morda spomnili na staro ženo, ki jim odvzema dragocenosti in bodo uvideli, da niso zdaj veliko na boljšem, saj gospodarju trdo delajo za košček umazanega papirja, s katerim si lahko kupijo nekaj borne hrane.

Na ulicah velikega mesta je pisano vrvenje. Tisoči različnih avtomobilov se na križiščih sunkoma ustavljajo pred rdečim signalom in bliskoma odrbe, ko zasveti zelena luč. Mehanizem signalov deluje dan in noč, avtomatično in brezhibno. Na širokih pločnikih se pririvajo trume ljudi, oblečenih po zadnji modi. Elegantne in lepe žene se ustavljajo pred razkošno opremljenimi izložbami. Med to množico pa se pririvajo tudi umazanci in raztrganci, žene, ogrnjene v grobo platno, tako da se vidijo

samo oči. Na vogalu poleg izložbe draguljarja, kjer se v soncu blešči zlato in dragi kamni, stoji z iztegnjeno desnico desetletni, temnopolti deček kodrastih las. Umazane cape mu visijo okrog drobnih beder, tenko ročico je podprl z drugo, ker se je že utrudila proseč mimoidoče miloščine. Obrazek je obrnil proti soncu, tako da še bolj grozno zvejo prazne očesne vdolbine. Slepec v bleščeči svetlobi sončnih žarkov.

Ženske so zelo nališpane, Evropejke in domačinke. Široke zlate in srebrne zapestnice, razkošne ogri-

Prodajalec vode ves v »zlatu« čeprav bos

ce, najrazličnejši uhani in prstani. Čim večji so uhani, tem bolj ponosno se vrtili nemirna glavica na okrašenem vratu. Moderni so okrasili iz zlata in slonove kosti. Vendar nimajo največjega prometa in zaslužka zlatarji in trgovci s slonokoščeni okrasji, ampak trgovci, ki prodajajo imitacije. Največ »zlate« nosijo na sebi služkinje, največje uhane iz »slonove nosti« pa ženske dvomljivo preteklosti.

Halje domačinov so iz enega samega dela. Pokrivajo glavo in padajo čez ramena kot pelerina. Najbolj priljubljeno je platno, čeprav bogatejši sloji, felahi, trgovci in oblastni mogočniki, nosijo volnene in svilene halje raznih barv. Mnogi evropeizirani domačini nosijo v vaseh platnene in volnene, v mestih pa svilene halje. Ženske zelo cenijo svileno in nylon perilo, vendar nosijo na zahtevo »moralnega« gospodarja, ki niso redki, na ulici platneno perilo, kajti svileno ni spodobno. Bogatinke so ogrnjene s svilo, Evropejke so v ličnih, skromnih ali bogato okrašenih platnenih oblekah. Na ulici so domačinke v svilenih haljah, doma pa prihajajo pred gospodarjevo obličje v prozornem nylonu ali svileni tenčici. To je stara navada, ki so jo prinesli iz Vzhoda.

Na severni afriški obali je malo turistično mesto Castiglione, znano iz druge svetovne vojne. Tam so se izkrcale zavezniške invazijske čete. Obala je peščena, pitva in posejana z mnogimi podvodnimi čermi.

Laik težko razume, kako so se mogli približati ponoči nemški postojanki in jo likvidirati, ne da bi pri tem poškodovali mesteca. Danes je Castiglione moderna plaža, shajališče mondenov in kraj kratkega oddiha delovnih ljudi, kar vse prinaša domačinom skromen zaslužek. Na kopalnišču je polno živobarvnih senčnikov, kjer iščejo senco starejši ljudje in otroci, mladi na v minimalnih pa se zabava v vodi, dirka s čolni, jaha na valovih z ekvaplanji in z vodnimi smučmi,

Krotilci kač vzbujajo pozornost na vseh sejmih

ali se zabava na pesku in v bifejih. Nekateri mlade ženske so zelo spretno gole, kajti tista dva kvadratna decimetra blaga, ki ga imajo okrog prsi in bokov, težko prištevamo h kopalnim oblekam. Njihove služkinje, mlade in stare domačinke, prinesejo svojim gospodaricam frotirke, ko prihajajo iz vode in jim servirajo hladne pijače, ohlajeno sadje ali sladole. Domačinke so do oči zagrnjene v preproste halje in lahko si mislimo, kako se počutijo v svoji za zrak skoraj nepropuščajoči vreči. Človek bi rekel, da so v zaprtem kotlu, ki se greje z dveh strani.

Tako in podobno je tudi življenje v mnogih mestih severno-afriške obale, kakor tudi na obali Atlantika. Ob Atlantiču je mnogo nižja temperatura in večja vlažnost zraka. Pestrost in razredne razlike pa prihajajo do izraza tudi tukaj. Pred kopalnišči vidimo dolge verige avtomobilov, od razkošnih limuzin do kamionov. Največ ljudi pa prihaja z avtobusi in peš. Nekateri ostanejo na kopalnišču več dni in si naredijo improvizirano bivališče na prostem, niso pa redki niti taki, ki imajo poleg avtomobila prikolico z potrebno opremo, spalnico in kuhinjo. Zelo redki pa so tisti, ki lahko stanujejo v razkošnih hotelih ob obali. Vzdolž afriške obale so najbolj znani hoteli podjetja »Alhambra«. Na najlepših in najbolj prometnih točkah so velika, moderna poslopja, kjer se zrcalijo, ponoči pa svetijo veliki napisji »Alhambra«.

Del obale - otrokom

Kadar hitimo Koprčani čez Belvedere, se nam ob pogledu na sončno obalo onstran morja, predvsem ob ožarjeni Valdoltri in nad belimi kopališkimi hišicami v zelenju pri Nikolaju odpočijejo oči in razjasni jo misli. Sončno obalo onstran koprškega zaliva spoznava vedno več Slovencev kot obalo zdravilišč in kopališč.

Bolnica za kostno tuberkulozo v Valdoltri bo kmalu sprejela 450 bolnikov, mesto sedanjih sto. Njen neposredni bolniški okoliš se bo razširil preko sedanje meje, vsaj za uslužbenca, za katere bodo zgrajeni posebni stanovanjski bloki. Obnavlja se obmorski paviljon sanatorija za pljučno tuberkulozo v Ankaranu, ki bo pridobil s tem v kratkem 60 novih postelj.

Za graditelje »Gradisa« in za njihove goste je postalo premajhno vzorno Gradisovo naselje iz leta 1949 in je blizu časa, ko bo na tem mestu iz malega zrastle veliko. Cvetiči časi se obetajo vsej obali, začeni od Debelega rtiča in čez, pa proti vzhodu do Kopra in naprej po severnem robu nekdanje tužne Istre. Prav sedaj, sredi prekipevalnih načrtov ne smemo zanemariti naših otrok. Pripraviti jim moramo okrevališče in letovišče ob morju, kjer se bodo zdravili bolehnih in veselili zdravi.

Minili so časi, ko si se lahko kopal pri Nikolaju samo za lire. V prihodnosti ne bo kopališče zaprto za koprsko stran in ne rezervirano samo za goste iz Trsta.

Pri Nikolaju so kopališče odprli leta 1922. Skupno s koprskimi gostilničarji je postavil takrat 300 lesenih kabin ing. Madonizza, lastnik obsežnega zemljišča in potomec dalmatinske plemiške družine, ki je dal Kopru župane v 18. in v 19. stoletju. Leta 1925 so že občutili lastniki tržaških kopališč naravne prednosti Sv. Nikolaja v toliki meri, da so ga tožili zdravstvenim oblastem, češ da je njegov kraj zaradi soseščine dveh sanatorijev za kopališče neprimeren. Posebna zdravstvena komisija je konkurenčno tožbo zavrnila. Leta 1926 je obiskalo kopališče v eni sezoni 120.000 kopalcev, tudi po 6.000 v enem dnevu. Obenem s kopališčem so odprli leta 1923 nekdanji samostan kot hotel z 22 sobami, rezerviranimi za italijanske in za tuje aristokrate.

Leta 1945 so Nemci kopališče razdejali in raznesli les in kamen za svojo ankaransko pomorsko bazo z glavnim štabom za nič manj kot: sredozemsko morje.

Leta 1948 so po načrtih tržaškega slovenskega arhitekta ing. Martelanca zgradili na novo kopališče, kakršnega danes poznamo. Postavili so 320 lesenih kabin na betonskih temeljih, restavracijo z veliko teraso, barake za približno 30 uslužbencev in s 14 sobami za goste ter 43 družinskih kabin, t. j. lesenih week-end hišic z dvema ali tremi posteljami. Leta 1951 in 1952 je ostala restavracija odprta prvič preko zime, medtem ko je trajala sezona poprej vedno samo od konca maja do konca septembra.

Otrokom naj služi Nikolaj vse leto, iz leta v leto bolje. Na vsej naši obali ni bolj primerne kraja za otroško naselje in za kopališče za otroke, kot je skoraj kilometer dolga plaža pod zelenjem pri Nikolaju. Morje je tukaj plitvo in dno peščeno. Če hočeš, prideš več kot 50 metrov od brega peš. Če znaš, lahko brez skrbi plavaš. Odkar ljudje pomnijo, se pred Nikolajem ni prikazal morski pes. Obrežje je zeleno, rodovitno in prostrano. Topoli, posajeni leta 1926, dajejo razkošno senco. Borovci in ciprese na zemeljski terasi nad kopališčem bogatijo razgled na morje proti jugozapadu, medtem ko varuje pred burjo vzpetina na severovzhodu. Lega je krasna. Koper je blizu. Dve morski miljli ali dvajset minut vožnje s Pierovo ribiško barko ali 10, oz 12 km okoli zaliva po suhem, za enkrat peš ali s kamionom. V Ljubljane prideš v Koper z avtobusom v dobrih treh urah. Po novi cesti se bo skrčila razdalja na dve uri udobne vožnje. Nikolaj imamo Slovenci pred nosom. Ali ga bomo zato prepustili Holandcem, za njihov camping in bungalov, točneje:

za njihove devize — ali zato, ker Holandci takšnega morja nimajo?

Obrežje pri Nikolaju ima svojevrstno zgodovino, ki potrjuje privlačnost njegove lege.

Svetiško ime je dobil kraj po samostanu, ki so ga ustanovili benediktinci z beneškega Lida in katerega je zaprla beneška republika 1770. Iz samostanke zgradbe, ki kliče po obnovi, so prihajali v prestolniško Capodistrio beneški rektorji od onstran (ultra oz. oltra) zaliva in od onstran Jadranskega morja. O slovenskih pastirjih in ribičih na tej naši obali italijanski kronisti molčijo. Še pred Rimljani je očarala lepota kraja Grke, da so spletli pravljico o zapeljivih ankaranskih sirenah. Njih kraljica Eumorfa je napovedala posebno vablivo in zapeljivo bodočnost baje prav temu obrežju. Kakor da bi vedela za holandske forinte, zapeljiv tuj denar, ki ne sme prikrajšati naših otrok za njihovo radost in za zdravje. Vsi slovenski okraji naj sledijo mariborskemu, ki je pooblastil svoj svet za zdravstvo, naj pripravi vse potrebno za zgraditev stalne počitniške kolonije pri Nikolaju v koprskem okraju. Tudi goričani se zanimajo za mesto, kjer so letos taborili. Vabijo k sodelovanju pri graditvi stalne počitniške kolonije ob morju in pri obnovi splotja nekdanje italijanske počitniške kolonije v Črnem vrhu nad Idrijo. Mariborski in gorški pobudi naj sledijo okraji širom Slovenije in se povežejo s koprskim okrajem v skupnem prizadevanju za stalno počitniško kolonijo in za otroško okrevališče pri Nikolaju. Nikolaj je v ta namen pravi raj — na naši zemlji.

Dosedanje izkušnje dokazujejo, da moramo postaviti letovanje otrok na solidnejše in trajnejše temelje, kot je dosednji način začasnih počitniških kolonij. Ne smemo jih improvizirati vsako leto na novo in vedno znova začetniški, v šolskih poslojih, ki so potrebna počitnic podobno kot učenci, z izposojenim inventarjem, z zasilnim tehničnim osebjem in v varstvu pedagoških novincev, kakršni so maturantje in mlade učiteljice. Vedno več slovenskih otrok želi na morje. Pripraviti jim moramo takšne pogoje za njih leto-

vanje, taborenje, potovanje in obmorsko zdravljenje, da bo naša skrb za otroke na počitnicah enako resna in koristna, kakor je solidno naše šolstvo. Premalo se zavedamo, da more bivanje v dražilni obmorski klimi otrokom škodovati. Skladno z vzgojnimi in tehničnimi zahtevajo tudi zdravstveni razlogi stalno ustanovo z izkušenim vodstvom in iz-

branim osebjem. Za stalno ustanovo ne zadošča najlepši prostor. Potrebno bo vztrajno delo in soglasje mnogih sodelujočih, da bi se zamisel iz »Tedna otroka« uresničila. Zvezna uredba o ustanovitvi posebnih fondov za otroško zaščito nudi trdno materialno bazo za ureditev okrevališča in stalne kolonije vsem okrajem, ki bodo hoteli in znali izkoristiti ugodno priliko, k čemur jih vabijo Svet za prosveto in Svet za zdravstvo koprškega okraja in mariborski vzgled. B. S.

PROSLAVA 2. OKTOBRA

NA KOPRSKEM

V vaseh občine Koper—okolica so bile 2. oktobra proslave v počastitev spomina padlih borcev. Pred enajstimi leti so na ta dan pobili fašisti mnogo naših ljudi in požgali mnogo hiš. Tega ne bodo naši ljudje nikoli pozabili.

V soboto je bila v Bertokih dopoldne svečana seja občinskega odbora Koper—okolica, na katero so bili povabljeni tudi vsi očetje, matere in vdove padlih borcev. Zatem so pripravili tudi majhno zakusko.

Nekoliko kasneje je bila na pokopališču proslava za vse padle. Tu sta se pred okrog dvatisočglavo množico poklonila spomenu padlih v slovenščini tov. Valentič in v italijanščini tov. Abram. Oba govornika sta poudarila važnost obletnice in izrazila hvaležnost padlim borcem, ki so dali svoja življenja za svobodo.

Dve pionirki iz Bertokov sta recitirali nekaj pesmi. Tudi godba je zaigrala nekaj žalnih koračnic.

Člani Zveze borcev pa so ob tej priložnosti odkrili spominsko ploščo padlim borcem.

Popoldne istega dne je bila svečana komemoracija pred spomenikom, ki so ga postavili v spomin svojim žrtvam prebivalci vasi Čežarji—Pobegi. Zbrani množici je govoril tovariš Vilhar Srečko. Godba je zaigrala nekaj žalostink, pionirji pa so se oddolžili padlim z recitacijami.

Nad tisočglava množica je, kakor že večkrat, pokazala, da ne bo nikoli pozabila svojih junakov.

Enake proslave so bile tudi na Kalpel—Salari in v Vanganelu.

V dekanih je občinski odbor Zveze borcev priredil obdaritev vdov, sirot, mater in očetov padlih v domu Armade. Kratke priloznostne govore so imeli predsednik občinskega odbora ZB, tajnik občinskega LO in sekretar občinskega komiteja ZK. Posebno so obdarovali tri družine iz Ospa. Prva je darovala za svobodo 4 sinove, druga tri, dve siroti pa sta izgubili starše. S tem so dokazali, da niso pozabili na družine padlih.

Pri Sv. Antonu so z godbo in pevskim zborom odšli na pokopališče, kjer je v skupnem grobu pokopanih 22 padlih. Učitelj Ogrin je imel spominski govor, organizacije ZB, SZDL, pionirji in delavci, ki so zaposleni pri delih na cesti Sv. Anton—Kavaliči, pa so položili na grob več velikih vencev.

Vsaka vas v Slovenski Istri je čutila dolžnost, da se spomni svojih junakov ob 11. obletnici najhujših spominov iz NOB. Vsakdo, ki je preživel ta krvavi dan, se ga danes nerad spominja. Ruševine in grobovi po naših vaseh pričajo, kaj vse je počenjal sovražnik v teh krajih. Otroci se čudijo besedam svojih staršev in vaščanov, ki pripovedujejo o dogodkih tistih dni. V strahu smo se skrivali po potokih in grmovju pred sovražnikom.

Mednarodnega jezika

ESPERANTO

se lahko hitro naučite v našem dopisnem tečaju. Ako pošljete znamko za din 25.—, Vam pošljemo brezplačno na ogled prve lekcije.

Zveza esperantistov Slovenije
Ljubljana, Miklošičeva 7 I.

kajti prepričani smo bili, da nas bodo ubili, če nas dobe. Sele po dveh letih smo lahko proslavili to obletnico v krvavo zasluženji svobodi.

Letos smo se po enajstih letih na dan težkih spominov zbrali v Gračišču in skupno proslavili ta tradicionalni praznik naše občine. Govornik tov. Jakomin je množici priklical v spomin težke in krvave dni, ki smo jih prestali pod okupatorjem. V svojem govoru je tov. Jakomin dejal: »Po naših hlevih je mukala živina, starci in starke so z veliko težavo bežali v gozd, otroci so jokali v naročjih svojih mater. Toda vztrajali smo do konca.«

Otroci vseh šol so se tega dne zbrahi s svojimi učitelji in starši na proslavi. Partizanski borci so jim pripravili majhno pogostitev. Jasno so pokazali, da ne bodo nikoli pozabili otrok, marveč da jih bodo učili in vzgojili v prave državljane socialistične domovine. M. G.

Prvi okrajni gasilski festival v Kopru

V nedeljo je bil v Kopru prvi okrajni gasilski festival, za katerega je med gasilci koprškega okraja vladalo veliko zanimanje. Že v soboto zvečer je bila na Trgu revolucije kulturna prireditev. Nastopili so pevski zbor »Svoboda« iz Kopra, godba na pihala in folklorna skupina. Po višinah okrog Kopra so zagoreli kresovi.

Drugi dan zjutraj so gasilci prikazali razne gasilske vaje pri hotelu Triglav, nato pa so v dolgi povorki odšli na Trg revolucije. V povorki je korakalo nad 1000 gasilcev iz koprškega okraja in raznih krajev Slovenije. Tovariš Karel Klun, predsednik okrajne gasilske zveze, je pozdravil navzoče gasilce. Kratko je spregovoril tudi predsednik ljudskega odbora mestne občine Koper tovariš Caharija. V imenu gasilske zveze Slovenije je govoril njen predstavnik Marijan Špicer. Predstavnik okrajne gasilske zveze okraja Krško je koprski gasilski zvezi izročil diplomu v znak priznanja za njeno uspešno delo.

**UPRAVA
KRAŠKEGA
VODOVODA
SEŽANA**

OB DNEVU OTVORITVE
SEŽANSKE BOLNICE IN
DRUGIH POMEMBNIH
PODJETIJ ČESTITAMO IN
ZELIMO NADALJNIH
USPEHOV.

★

POZDRAVLJAMO PREBIVALCE
CONE B IN JIM ČESTITAMO
OB DNEVU PRIKLJUČITVE
K DOMOVINI.

TOVARNA PLETENIN SEŽANA

čestita ob prazniku slovesne otvoritve sežanske industrije in ustanov vsemu delovnemu ljudstvu.

**Delovni kolektiv trgovskega podjetja »KRAS«
V SEŽANI**

ČESTITA VSEM DELOVNIM KOLEKTIVOM
OB SLOVESNI OTVORITVI BOLNICE
TER DRUGIH PODJETIJ DNE 10. OKTOBRA 1954.
Z VESELIMI ČUSTVI SE PRIDRUŽUJEMO
PREBIVALCEM CONE B OB DNEVU
PRIKLJUČITVE K SOCIALISTIČNI JUGOSLAVIJI.

**Delovni kolektiv
Avtoprevoza Sežana**

ČESTITA KOLEKTIVOM NOVOOTVORJENIH
OBJEKTOV DNE 10. OKTOBRA 1954 IN JIM
MNOGO USPEHOV PRI NADALJNIH NAPORIH

★ ★ ★

ČESTITAMO TUDI PREBIVALSTVU
CONE B K ZGODOVINSKEMU DNEVU
PRIKLJUČITVE K NAŠI LEPI DOMOVINI.

**Kolektiv
ELEKTRO-SEŽANA
V SEŽANI**

čestita vsem delovnim kolektivom k njihovi delovni zmagi — slavnostni otvoritvi dne 10. X. 1954.

MEDNARODNI MOŠTVENI ŠAHOVSKI TURNIR V PORTOROŽU

V A skupini je zmagal LUSK (Ljubljana)

v B skupini pa Domžale

Od 2. do 6. oktobra je bil v Portorožu prvi mednarodni šahovski turnir, ki se ga je udeležilo 36 moštev iz vseh ljudskih republik in moštvo tovarne Sefa iz Zuericha (Švica). Okrog 180 šahistov se je pet dni borilo v dveh skupinah. Močnejše ekipe so razvrstili v A skupino, slabše pa v B skupino. Slovenski turniristi, ki je bila v soboto dopoldne v dvorani hotela Palace, sta prisostvovala tudi komandant Vojaške uprave JLA polkovnik Stamatović in sekretar okrajnega komiteja Zveze komunistov za koprski okraj tov. Julij Beltram.

Takoj zatem se je začelo prvo kolo predtekmovanja, ki so trajala dva dni. Vsa moštva v A in B skupini so razdelili v podskupine, plasman v podskupinah pa je pomenil, za katero od 16 mest v končni lestvici se bo vsako moštvo borilo. V predtekmovanjih ni bilo nobenih večjih presenečenj in tako so se znašla v finalni skupini vsa moštva, ki so jih šteli za favorite (LUSK I, LUSK II, Mladost ter Železničar in Branik iz Maribora). Moštvo Kopra, ki je igralo v A skupini, se ni v močni konkurenci prav znašlo in se je moralo zadovoljiti s plasmanom v zadnji skupini. Isto usodo so v predtekmovanjih doživela tudi tri druga moštva koprskega okraja (Dekani, Piran in Sečovlje).

Borbe v finalu so bile mnogo bolj ogorčene kakor v predtekmovanjih, kajti vsako moštvo je imelo možnost, da vsaj delno popravi slabe rezultate iz polfinala. Nekaterim je to uspelo, drugi pa se bodo pač morali potožiti z upanjem, da bo prihodnje leto bolje.

Končni plasman v finalu je bil v A skupini naslednji:

1. LUSK (Ljubljana), 2. Mladost (Zagreb), 3. LSK (Ljubljana), 4. Železničar (Maribor), 5. Branik (Maribor), 6. PTT (Ljubljana), 7. Akademikar (Zagreb), 8. LSK II, 9. Borac, 10. Sombor itd. Koprsko moštvo, ki je igralo v postavi Omladič, Zorman, Hilel in Barjaktarevič, je zasedlo zadnje, to je 20. mesto. V finalu so dosegli eno zmago (s Sento), en neodločen rezultat (s Starim Barom) in dva poraza. Skupaj so osvojili v finalu 5 in pol točk. Seveda je treba omeniti, da so igrali v zelo oslabiljeni postavi in da bi glede na povprečno moč igralcev morali nastopiti v slabši, to je v B skupini.

V B skupini pa je bilo končno stanje finalnih tekmovanj naslednje:

1. Domžale, 2. Bjelovar, 3. do 4. Jesenice in Pula, 5. Montažno, 6. Anhovo, 7. Palmik, 8. Jugopetrol, 9. Ponikve, 10. Travnik itd. Moštva koprskega okraja so se plasirala na 13. in 14. in 16. mesto. Največji uspeh je doseglo moštvo Dekanov, ki se je plasiralo na 13. mesto in je zmagalo v finalu v svoji skupini. Omeniti je treba tudi zelo dober rezultat moštva iz tovarne Anhovo.

O moči turnirja govori tudi dejstvo, da je na njem sodelovalo: 1 velemojster (državni prvak Vasja Pirc), 1 internacionalni mojster inž. Milan Vidmar ml., 3 mojstri Gernek, Longer in Nikolac, 19 mojstrskih kandidatov, 40 prvokategorikov in 35 drugokategorikov. To se pravi, da je bila nad 2/3 igralcev višjih kategorij.

V sredo zvečer je bil zaključek in delitev navrad. Skupaj so podelili za okrog 300.000 din denarnih nagrad in veliko število praktičnih daril.

USPEŠNO GOSTOVANJE JUGOSLOVANSKE NOGOMETNE REPREZENTANCE NA DUNAJU

AVSTRIJA -- JUGOSLAVIJA 2-2

Gol z roko, ki ga je dosegel v četrti minuti drugega polčasa Haumer, je onemogočil naši reprezentanci, da bi prvič v svoji zgodovini izšla kot zmagovalca iz dunajskega Pratra. Dosegla je prav tako prvič neodločen rezultat 2:2, kar predstavlja veliki uspeh, ker ne smemo pozabiti, da se je Avstrija na letošnjem svetovnem prvenstvu uvrstila na tretje mesto.

Razveseljivo je dejstvo, ki pa nas ne sme uspavati, da je naš napad,

rak-rana reprezentance zadnjih dveh let, postal učinkovitejši, saj je v zadnjih treh tekmah, odigranih v pičlih dvanajstih dneh, zabil kar deset golov v nasprotnikove mreže, medtem ko jih je obramba prejel pet, od katerih dva po lastni krivdi.

Veselinovič, Petakovič, Lipušinovič, Herceg in Jočić, da za sedaj izpustimo kaznovanega Toplaka, so se pokazali vredni, čeprav se ne tako iskušeni, da zamenjajo stare standardne reprezentante Mitiča, Ognjanova in Rajkova. Z njimi je napad pridobil v hitrosti in borbenosti. Ko se bodo mladi reprezentanti globlje spoznali in se uigrali med seboj, bo naša reprezentanca zopet nevaren nasprotnik tudi najboljšim in zasedla mesto ki ji pripada v mednarodni nogometni areni.

Poleg starejših »bratov« so se v nedeljo izkazali tudi mladi repre-

Barba Vane pravi...

Priznati Vam moram, da tudi jaz, kolikor sem izkušen in previden, a včasih usekam mimo. Če se še spomnite, sem zadnjič omenil učitelja v Hrvojih in mu v imenu nekaterih vaških činiteljev priporočil, da se včasih pokaže med ljudi. Pa glejte, vsa zadeva je precej drugačna. Zato moram tudi tistim činiteljem povedati, če še ne vedo, da se njihov učitelj ob šestih razredih, ki jih ima na grbi, res ne more kdove koliko sprehajati po vasi. Vse, kar je prav, možakarji.

Lahko bi mi res zamerili, če bi ne bil stopil pogledat na mednarodni šahovski turnir v Portorožu. Tudi tu ne zastopam nobene ekipe, pač pa sem šel, da vidim, kako se kaj držijo naši koprski šahisti. Čeprav so izgubili nekako vse partije, niso bili slabe volje. In to je tudi nekaj vredno. Največje presenečenje turnirja pa je nedvomno slavni spopad dekanskih šahistov z reprezentanco Švice. O tem moram vsekakor obširneje poročati.

Kot veste je Švica svetovnoznana država, kjer so se nedolgo tega odlično odrezali naši nogometaši. Dekani pa so vas v koprskem okraju in središče dekanske občine. Pa se na tem turnirju srečata obe reprezentanci in pomenita po mednarodnih šahovskih predpisih. Moram reči, da so Dekančani igrali zelo prepričljivo. Kazalo je, da vse drži z njimi: kmetje, lovci, konji in celo kralji. Tako so zagrabil, da so Švicarji na debelo »švicali« in komaj komaj izvlekli eno točko. Rezultat 3:1 za Dekane. Nekateri poudarjajo ta uspeh dekanskih šahistov, češ, da je Švica majhna država, ki ne more spraviti skupaj kdove kako močnega moštva, toda tudi Dekani niso prav hudo velika vas, pa se s tem možnosti nekako izenačijo.

V Kopru sem se pridružil skupini športnikov, ki so pred Taverno živahno razpravljali o nečem, kar bi me, sodeč po njihovem držanju, po vsej verjetnosti lahko zanimalo. Prisluhnil sem in ugotovil, da se zabavajo na račun športnega urednika našega Radia in njegovih poročil. Rekli so, da pripoveduje vse mogoče in nemogoče stvari, le z rezultati okleva in se vrti kot mačka vrele kaše, preden jih pošlje v eter. Drugače pa, da prognozira in kritizira vse vprek. Ko so zvedeli, kdo sem, so me naprosili, naj mu poveim, naj se omeji na ekspeditivno poročanje in manj komentira in kritizira, da ne bodo športna poročila še bolj kitična, kot so.

Doma me je med drugim že čakalo pismo iz Obrova. Neznani junak se je okorajžil in mi navedel dolgo vrsto zanimivih ugotovitev. Kaže, da je obredel vse lokale in ustanove v tem kraju ter resno prijel bika za roge. Ves trud zaman, dragi neznani prijatelj! V koš je šlo vse do poslednje črke s Tvojim cenjenim nepodpisanim dopisom vred. Če je res tako, kot pišeš, potem daj vedeti Vanetu, kdo si in podpiši še, kot se možaku spodobi. Če si ne upaš, pa molči in ne kvari prijatelja, ki ga že tako maramo uvažati.

Po vsem tem sem sklenil, da bi se okopal. Ker pa se mi je zdelo, da morje že premrzlo zame, sem vzel milo in brisačo ter se napolil v novo mestno kopališče. Mislil sem namreč, da je po tolikem času že gotovo, saj ga spravljajo skupaj že nekako tri leta. Toda pred zgradbo sem razočaran obstal. Če bo šlo tako naprej, smo dobri še za nekaj let in bomo po vsej verjetnosti prej dobili v Kopru novo pristanišče in nekaj stanovanjskih blokov kot pa dolgo pričakovano kopališče. Znanec,

14., 15., 16. in 17. oktobra 1954 bomo gle-

dali v Kopru film **V VRTINCU**

Predprodaja vstopnic od nedelje 10. t. m. pri blagajni kina »S o č a«

zentanti v dvobojih proti mladim reprezentancam Avstrije in Grčije. V Zagrebu, proti Avstriji, so iscer igrali neodločeno 1:1, so pa pokazali lepo in boljšo igro od nasprotnikov. V Beogradu proti Grčiji pa so zasluženo zmagali 2:0.

Po petih tekmah v dvanajstih dneh so torej naše državne nogometne reprezentance zabeležile tri zmage in dva neodločena rezultata, kar predstavlja zavidljiv in težko dosegljiv uspeh za vsakogar.

Od vseh se je še enkrat najbolj izkazal naš vratar-balerina Beara, katerega so Angleži po tekmi z Wallisom proglasili za najboljšega vratarja starega kontinenta. Za njim zasluži laskavo priznanje Horvat, nenandkrijiv v obrambi, nato še Vukas, Lipušinovič in stari Bobek, ki je na nedeljski tekmi pokazal vsem kritikom in nasprotnikom, da mu bodo kljub raznim izjavam vrata državne reprezentance še vedno odprta.

Po štirinajstidnevem odmoru, zaradi srečan državne reprezentance, bo v nedeljo zopet zaživelo po domačih igriščih, kjer se bodo prvoličaji srečali v četrtem kolu.

Izmed tekem bo najvažnejša v Splitu, kjer se bosta srečala stara rivala in po vojni večkrat državna prvaka Hajduk in Dinamo. Zanimiva in borbeno tekma se pričakuje tudi v Beogradu med Crveno zvezdo in BSK, medtem ko bo ostali spored sledeči: Partizan — Proleter, Lokomotiva — Radnički, Vardar — Vojvodina.

Aurora -- Branik 1:0

Aurora in Branik, zahvaljujoč dnevu odmora, sta v nedeljo odigrali prvenstveno tekmo kola republiške lige, ki je bila iz tehničnih razlogov preložena na poznejši termin.

Tekma je bila pod povprečjem. Nobeno moštvo ni zadovoljilo. Koprčani so bili na igrišču boljše in zasluženo, čeprav tesno zmagali z golom, padlim iz nejasne situacije, S tem uspehom se je Aurora usidrila v sredino lestvice in z optimizmom gleda v bodočnost.

V nedeljo so na sporedu te-le tekme:

Grafičar — Piran, Aurora — Krim, Železničar NG — Postojna, Slovian — Branik in Korotan — Izola.

Šmarje

V nedeljo je bila na domačem nogometnem igrišču v Šmarjeh prijateljska nogometna tekma med moštvom Branika in moštvom okoliških vasi. Zmagala je skupina Branika z izidom 5:1.

Pripomniti moramo, da so bili nekateri gledalci iz Padne zelo nedisciplinirani.

TOVARNA ŠČETK „ISTRA“ V KOPRU
Odkupuje kršnin in bele prane
ščetine po najvišjih dnevnih
cenah

MALI OGLASI

KUPIM ENOSTANOVANJSKO HIŠO v kraju od Kopra do Pirana. Ponudbe poslati po možnosti s sliko na upravo lista pod »Takojšnje plačilo«.

PRODAM FRIZERSKI SALON (tri frizerske klobuke, stroj za trajno in napravo za toplo in mrzlo vodo) v zelo dobrem stanju. Informacije pri Dobrila, Koper ulica Madonetta 10.

Ureja uredniški odbor — Odgovorni urednik Milko Stofa — Tiska tiskarna »Jadrans« — Vsi v Kopru. Naslov uredništva in uprave: Koper, Santorjeva ulica št. 26, telefon 170, poštni predal 2.

Ex Ampelea

tovarna sardin v Izoli

PROIZVAJA KVALITETNO RIBJO MOKO

Kmetovalci! Zahtevajte v vaših zadrugah moko kot močno krmilo, ki vsebuje do 85% beljakovin. Dodajamo jo kot močno krmilno sredstvo pri prehrani goveje živine, prašičev in perutnine.